Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 3. OŽUJAK 1935. GOD. III.

Izlazi mjesečno. Pretplata Din 100·—
godišnje, Dinara 50·— polugodišnje.

Cijena Din 10·—

21633

ĆILIMI, SAGOVI, ZASTORI

TKANINE ZA POKUĆTVO I DEKORACIJU

LINOLEUM

S. TURKOVIĆ

ZAGREB, ILICA 5 - Telefon 22-19

UNION

ČOKOLADA

KARAMELI

DESERTI

Ferek trgovina gotovih odijela

Telefon 8867 Zagreb Jelačićev trg 9

Stalan veliki izbor gotovih i po mjeri odijela za gospodu i dječake. Izradjujemo uniforme, športska odijela, ulstere, slipone, hlače, trenchcoate, proljetne i zimske kapute, kabanice i t. d. uz najniže dnevne cijene.

PARNA BOJADISAONICA I ČISTIONICA ODIJELA V. JELINEK

Centrala: Gajeva 25 — Telefon 33-90

Sabirnice: Ilica 37, Ilica 148a, Vashingtonov trg 1

Svu garderobu čistimo »ETILENOM«. — Svim članovima društva 10% popusta.

Zdravlje Vaših ukućana i uzornu higijenu Vašeg doma održat ćete jedino stalnom upotrebom

SHELL specijaliteta za kućanstvo

FLOOR POLISH za parkete

FURNITURE POLISH za pokućtvo

DRY CLEANER za čiščenje mrlja

SHELL TOX protiv svih gamadi

HOUSEHOLD OIL za podmazivanje šivaćih mašina, vrata itd.

ANGLO-JUGOSLAVENSKO PETROLEJSKO D. D., ZAGREB

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA
BROJ 3. GOD. III. OŽUJAK 1935.

NOVO GRADSKO VIJEĆE

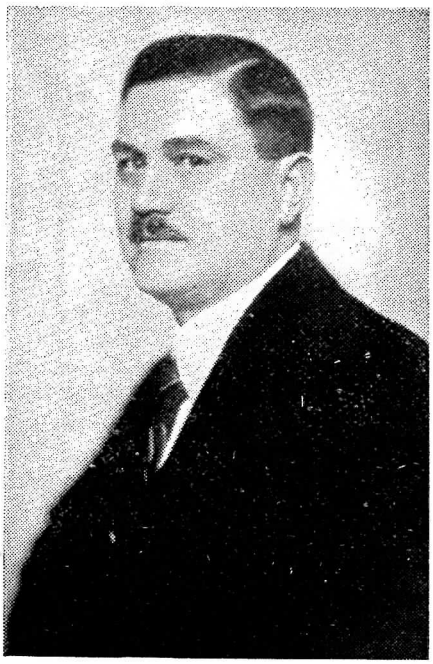

Konačno ipak jednoč nakon dugih pregovaranja sa raznih strana dobio je grad Zagreb novo gradsko vijeće. Time je ova naša ustanova opet normalno sposobna za rad na korist našeg grada.

Na čelu općine je ostao naš vrli i uzorni sugradjanin g. Rudolf Erber, koji je u kratko vrijeme što obnaša čast gradonačelnika, znao i htio da svome rodnom gradu posluži svim svojim srcem i dušom! Došavši kao prvi gradjanin na starodrevnu stolicu zagrebačkih načelnika, on je započeo reorganizacijom uprave, a to je ono najpotrebnije, jer bez čestite i dobre uprave nema napredovanja ni u kome pogledu! I zato je to najprimarnija dužnost, da se ovo pitanje na gradu uredi onako — kako to gradjanstvo grada Zagreba već davno želi i očekuje.

Uz odličnog načelnika nadležni faktori imenovali su i novo gradsko vijeće. Novi gradski vijećnici mahom su sami domaći sinovi, koji su ovdje usisali majčinim mlijekom onu veliku ljubav svome rodnom gradu. Drugi, koji doduše nisu ovdje ugledali svjetlo dana, dugi niz godina ovdje žive i napivši se čudotvorne vode iz vrela Manduševca, zavolili su ovaj bijeli naš Zagreb kao da im je njihov rodni grad.

I tako su gradjani grada Zagreba sa puno simpatija i nade pozdravili radosna srca ovu našu novu gradsku upravu.

Da je tome tako pokazala nam je i svečana sjednica novog gradskog vijeća, koja se u starodrevnoj dvorani — gradskoj vijećnici — održala na dan 14. ožujka tg.

Galerije svečano iskićene dvorane bile su dupkom pune gradjana sviju staleža. Oduševljenje bilo je veliko i spontano, naročito nakon govora gradskog načelnika g. Rudolfa Erbera, koji govor — jer je iskren — pravi zagrebački — donosimo u cijelosti.

Govor gradonačelnika koji je izrekao nakon što su gradski vijećnici položili svečanu prisegu glasi:

Gospodo vijećnici!

Ovim svečanim činom obvezali ste se pred Bogom, da ćete biti vjerni Kralju i domovini, da ćete čuvati državno i narodno jedinstvo, da ćete dužnosti vašeg časnog ali i odgovornog zvanja vršiti točno, a interese državne i grada Zagreba zastupati i braniti savjesno.

Ako razmotrimo ove na oko jednostavne riječi, ako proniknemo u njihov sadržaj i ako ih povežemo željom, da ih ispunimo svojim nesebičnim i poštenim radom, onda nam te riječi ne znače samo obvezu danu pred Bogom i pred samim sobom, da ćemo svoju dužnost izvršiti muški i do kraja. One nam govore mnogo više. Te riječi znače naš program, našu svetu dužnost, koju ćemo, ponosni što je baš nama povjerena, znati izvršiti prema našim najboljim sposobnostima. U tom nastojanju neka nas krijepi osjećaj podaničke vjernosti prema mladom Kralju Petru II. i duboka ljubav prema našem lijepom rodnom gradu.

Svi mi, koji smo počašćeni ovim časnim povjerenjem svijesni smo da je naša dužnost ispred svega, da sve svoje sposobnosti i sav naš rad posvetimo napretku i blagostanju grada Zagreba. **Kao sin ovoga grada, kao vaš sugradjanin** i kao predsjednik općine ja vas molim, da u našem radu zaboravimo na lične interese i na interese užeg i šireg kruga kojem pripadamo po zvanju i odgoju. Svi mi zajedno i svaki od nas zasebice jednako zastupamo interese cijeloga grada i cijelog gradjanstva. A naša različita zvanja omogućit će nam da pojedina pitanja komunalne politike riješimo što ispravnije i što bolje na korist sviju. **Naš vrhovni zakon neka je zakonitost, pravednost i poštenje.** U takvom radu, ja vam već danas obećajem, da ću svaki vaš predlog, svako vaše nastojanje poduprijeti cijelim svojim autoritetom, koji mi moj položaj kao predsjednika gradske općine daje.

Zahvaljujući našim pretcima, koji su sa ovih mjesta učinili što su znali i mogli, da grad Zagreb podignu u kulturnom, ekonomskom i socijalnom pogledu i da ga po modernim sanitarnim, prosvjetnim i socijalnim ustanovama uvedu u kolo prvih evropskih gradova, smatramo da je naša dužnost u prvom redu da nastojimo ukloniti smetnje, koje izazvane u glavnom općim privrednim prilikama, a dijelom i nešto zastarjelim i nesavremenim sistemom administracije gradske uprave priječe, da grad Zagreb kao kulturni i privredni centar dalje jača i napreduje, i time postane sve značajniji faktor u osiguranju blagostanja i jačine naše mlade i napredne države. Općine su osnovne stanice državnog organizma. Ako su one bogate i jake, onda je narod u blagostanju, a država uglednija i moćnija. Naša je želja da grad Zagreb, kao druga prijestolnica, u tom prednjači. Zato je naša dužnost, gospodo vijećnici, da prionemo traženju novih puteva, kako bi omogućili da sve grane naše privrede oživimo i ojačamo. To je naš najteži, ali i najprešniji zadatak. Ja vas molim, da njemu posvetite naročitu pažnju. Budemo li prionuli uz taj posao stvarnim radom izbjegavajući efektno ali jalovo frazi-

ranje, uvjeren sam, da ćemo najbolje opravdati povjerenje, koje vam je iskazano podijeljenjem časti gradskog vijećnika i ispuniti nade, koje u nas polaže danas gradjanstvo grada Zagreba. U komunalnom gospodarstvu, naš je osnovni princip, da teretí ne smiju biti veći, nego što to dozvoljavaju ekonomske prilike gradjanstva. Ili drugim riječima, da se rashodi imaju odredjivati prema prihodima, a ne obratno.

Mi smo doduše već obavili jedan od najznačajnijih poslova u komunalnom gospodarstvu, koji u neku ruku pretstavlja program rada za vrijeme od godine dana. Budžet za 1935.-36. godinu predložen je na odobrenje ministru finansija. Ja vas, gospodo vijećnici, uvjeravam, a nadam se da će mi to potvrditi i ona gospoda vijećnici vaši sadašnji drugovi, koji su mi u tom poslu bili dragocjeni saradnici, da smo gore spomenuti princip u cijelosti i dosljedno proveli u budžetu za 1935.-36. godinu. To najbolje dokazuje činjenica, da je ovogodišnji budžet manji za 8 milijuna od prošlogodišnjeg budžeta.

Naše osnove i odluke, koje ćemo donijeti u svrhu rješavanja raznih komunalnih problema, moći će biti korisno provedene u djelo samo onda, ako budemo imali iskrenu, odanu i stručno besprikornu suradnju svih gradskih službenika. Novi zakon o gradskim općinama odredjuje medju inim, da se imaju izraditi novi savremeni statuti o uredjenju gradske uprave. Taj posao doduše ne spada u naš djelokrug ali smatramo za svoju dužnost, da u sadašnjem sistemu provedemo reorganizaciju u onom opsegu i u onoj mjeri, koju iziskuju stvarne i hitne potrebe današnjice i pozitivni zakonski propisi. Prvi korak u tom pravcu učinjen je popunjenjem mjesta direktora magistrata.

Daljna naša nastojanja idu zatim, da se iz poslovanja gradskog poglavarstva ukloni svaka površnost i nekorektnost, i da se uvede najveća ispravnost i zakonitost. **Slučajevi otkriveni u posljednje vrijeme moraju se za vazda onemogućiti.** Mi želimo biti branitelji svih prava gradskih službenika, zajamčiti im pravedno napredovanje u službi i osigurati potrebna sredstva za život, ali u tom pravcu poznajemo samo jednu preporuku: lično poštenje, ispravnost u službi i potpunu stručnu spremu.

Ako igdje, dilentantizam u upravi je u današnjim vremenima privredne depresije najmanje poželjan. To vrijedi jednako za gradsko poglavarstvo kao i za gradska poduzeća.

U pitanju ublaženja socijalne bijede u gradu Zagrebu naša nastojanja idu za tim, da se u prvom redu omogući što većem broju naših gradjana, koji su bez svoje krivnje lišeni korice kruha, zarada na javnim radovima, u koliko to dozvoljavaju redoviti prihodi u okviru gradskog budžeta, a naročito na socijalnim radovima, koji se izvode iz sredstva socijalnog doprinosa. U provadjanju toga principa nailazimo na izvjesne teškoće kod kvalifikovanih i intelektualnih radnika. Sastav ovoga vijeća, a napose Vaša suradnja i Vaše bogato iskustvo, gospodo vijećnici, pružaju nam dovoljno garancija, da ćemo i u tom pitanju naći skladno i prema mogućnostima što povoljnije rješenje.

Posebnu brigu posvećujemo djeci, i to naročito onoj, koja su prepuštena ulici. Učinjeni su svi pripremni radovi, da se osnuje Dom za zapuštenu djecu, u kojem će se sabirati djeca sa ulice, i gdje će se odgajati za buduće valjane gradjane. Prema ranijoj odluci osigurali smo Dječačkom uzgajalištu u Klinča selima vodovod. Provedbom te odluke pružit ćemo uzgajalištu mogućnost daljeg nesmetanog rada i razvijanja, naročito s higijenske strane.

U nastavku rada oko saniranja gradskih finansija naše će nastojanja ići za tim, da po mogućnosti u što većoj mjeri nastavimo rad oko konvertiranja nefundiranih zajmova u fundirane. Usporedo sa tom akcijom trudit ćemo se da nadjemo novčana sredstva kako bi mogli pristupiti izvadjanju radova predvidjenih u budžetu vanrednih

rashoda, koji smo sastavili kao dodatak redovnom budžetu za 1935.-36. godinu. Početak je već učinjen. Vrše se pripremni radovi za uredjenje ribarnice, jer je smatramo kao najhitniju potrebu ne samo radi opskrbe grada Zagreba svježom morskom i slatkovodnom ribom nego daleko više kao početak i kao udio grada Zagreba u rješavanju najživotnijeg pitanja našeg svijeta u Hrvatskom Primorju i Dalmaciji. Na osnovu tih pobuda votirala je i gradska štedionica svotu od 1,500.000 Din za gradnju ribarnice, i tim doprinosom omogućila, da se ta hitna potreba što prije zadovolji.

Brinući brigu o ovim problemima mi ne zaboravljamo ni na periferiju. Za nas je periferija jednako vrijedna kao i centrum grada, pa ćemo i u tom pogledu nastaviti započeti rad na asanaciji periferije i prema stvarnim mogućnostima na izvodjenju onih uredjaja, koji su potrebni svakom uredjenom predjelu grada.

Istu brigu posvećujemo i radu oko nastavka izradjivanja definitivnih regulacionih osnova za pojedine gradske predjele u centrumu i na periferiji.

Gospodo vijećnici!

Nastojao sam, da vam u kratkim crtama prikažem program našega rada. Stvarne potrebe zacijelo će još i povećati taj program. Koliko će ovo Gradsko vijeće moći izvršiti od svog programa, zavisi naročito i od toga, kada će se moći izvršiti izbor novog gradskog vijeća u smislu zakona o gradskim općinama.

Duboko sam uvjeren, da vas je okupila oko ovog posla snažna i iskrena ljubav prema gradu Zagrebu, koji je od uvijek bio kulturni i privredni centar našeg naroda. **Zadojen duhom svijetlih tradicija starog grada na brdu Gradcu sretan sam, što mogu u suradnji s vama svoje skromne sile posvetiti svom rodnom gradu.** Molim vas, da mi u tom radu budete iskreni suradnici, kao što ću i ja znati biti vaš pomagač.

Neka napreduje, neka cvjeta, neka buja grad Zagreb!

Da, doista neka napreduje, cvjeta i buja naš bijeli Zagreb! To je i želja sviju nas, a da će tako i biti zalogom su nam naš vrli gradonačelnik g. Rudolf Erber i naše novo gradsko vijeće. **Ur.**

Dr. Fedor Breitenfeld: (Nastavak 2.)

ZAGREB — KRALJEVSKI I SLOBODNI GRAD NA BRDU GRECH

Gradjani pak neka imadu slobodnu mogućnost odakle im drago izabrati gradskog suca, nama predložiti i istoga mijenjati svake godine po rasudjivanju svoje volje.

Onda ako tko bude u gradu bez nasljednika umro, neka ima vlast raspolagati sa svojim pokretnim stvarima komegod bude htio.

Stvari pak nepokretne, kuće, dvor, vinograde, zemljišta i zgrade, nakon što se posavjetovao sa sugradjanima neka ostavi ženi svojoj ili nekomu od svojih rodjaka i to tako, da ne može otudjiti ispod vlasti gradske ili izuzeti ili odvojiti ni on sam ni žena niti rodjaci.

Ako opet tko bez oporuke umre, a nema ni žene ni sinova, ni rodjaka, dva dijela njegove imovine neka muževi vjerodostojni, koji su za to u vijeću gradjana odredjeni, siromasima i crkvi toga grada dodijele, a treći pak dio neka se zadrži u korist grada.

Zatim odredjujemo, da se u tom gradu u dva dana u tjednu t. j. u ponedjeljak i četvrtak drži običajno sajam i osim toga neka bude dnevni sajam svaki dan.

A čitava općina prije spomenutog grada obvezana je nama na niže popisane službe:

Kad naime kralj Ugarske bude htio povesti vojnu na krajeve primorske ili Korušku ili Austriju, spomenuti gradjani imadu poslati deset vojnika opremljenih vojničkim oružjem.

Osim toga dužni su dati gospodinu kralju, kadgod se dogodi, da on sam onamo dodje za objed dvanaest goveda, hiljadu hljebova kruha, četiri bačve vina.

Hercegu pak cijele Slavonije, ako bude kraljevskog roda, imadu dati polovinu prije spomenutog.

Banu pak koji bude za vrijeme odabran, ali ne podbanu, nijesu dužni ništa drugo platiti, nego na početku banovanja jednog vola, stotinu hljebaca, jednu bačvu vina, jedamput doklegod bude ban.

Ipak su od svih tih službi kroz pet godina slobodni i oprošteni; nakon što je tih pet godina prošlo trebat će plaćati.

Zatim isti gradjani svojom voljom na se preuzeše, da će o svom trošku rečeno brdo Grič najčvršćim zidom opasati.

Za izdržavanje gostiju što stanuju na spomenutom brdu dali smo zemlju oko tog brda Griča, koju smo istim gradjanima, po našem dragom i vjernom Dioniziju, banu cijele Slavonije, pod izvjesnim i razlučenim granicama dali na vječno posjedovanje.

Medje ovih zemljišta teku ovako:

Prva granica je kod pristaništa na Savi, koja se zove Kraljev prijevoz, a odande se proteže do potoka, koji se zove Zojska blizu velike ceste, koja prelazi mostom preko potoka, zatim po toj cesti ide spram sjevera, prelazeći vodu, koja se zove Malaka (Mlaka) i dolazi do brežuljka blizu kojega je zemljani medjaš, što dijeli zemlju kraljevih stanovnika od istoka. Onda prelazeći manju mlaku ide do velike ceste, koja se obično zove Eteven preko koje idući dolazi

do potoka Cirkvenić, tamo ima most, odavde ide gore uz isti potok duž brda Grič ravno na sjever medjašima, pružajući se do izvora, koji se zovu Kubulkut, do kojega se nalazi zemljani medjaš, od kojega po potoku Cirkvenić ide dalje na sjever do potočića, kojemu je ime Zopotnika, ovdje se prelazeći brežuljak spušta u neku dolinu, kojom dolazi do potočića imenom Lomski potok, zatim uzlazi do medje kaptola zagrebačkog, druga je gostova gričkih, a treća sinova Dobča od plemena Aga; onda produžuje do glavice istoga brda imenom Medvenića spram zapada i ide do granice sinova Mikula, koja se zove Plešivica, gdje je zemljani medjaš. Zatim prelazi preko od glavice istog brda spram južnog dijela uz medjaše k kestenovom drvu uz koje je raspelo, a do ovoga je zemljani medjaš; onda se spušta do glave vrela, koje se zove Čičerija, ovo vrelo dijeli zemlju Endre (Andrije) od prije spomenute i silazeći po njemu zakreće nešto spram zapada k brdu i tamo ima kesten križem označen, uz koji je zemljani medjaš, zatim ide na vrh istog brda prema jugu dijeleći zemlju zagrebačke crkve, onda skreće u krugu nešto na zapad i tamo prelazi potočić, koji se zove Neznić potok i odanle penjući se više od zemlje Endre dolinom k vrhu brda, tamo je medja, odavde dijeleći starim medjašima zemlju Gremla silazi drvu, koje se zove »ihor« (javor) i ondje je medjaš i pada na cestu, koja izlazi iz sela Gremla dalje se po istoj proteže do polja k zemljanom medjašu, odonud ponešto skreće na lijevo po cesti i ide do močvara, koje se zovu Mlaka, ondje do iste Mlake je medjaš, od lijeve strane ide do orahovog drva, ondje je medjaš, zatim do bazge ispod koje je zemljani medjaš, potom produžuje po medjašima spušta se do rijeke Save, odakle silazi k prvoj medji i tako svršava.

Da se s toga rečena naša odredba i sloboština spomenutih gostiju sačuva za uvijek čvrsta i nepovrediva, mi smo im ovu povlasticu podijelili, potvrdjujući je vječnom zaštitom našeg zlatnog pečata.

Dano kod Verevče (Virovitice) rukom meštra Benedikta, prepošta stolnobiogradskoga, kancelara našega dvora, izabranog nadbiskupa kaločkog, za Bartolomeja pečujskog, Kleta jegarskog, Stjepana zagrebačkog, Bartolomeja (nitranjskoga), Blaža čanadskog biskupa, Benedikta varadinskog i predloženog gjurskog, Stjepana vackoga i predloženog za nadbiskupa ostrogonskog, koji su crkvama Božjim upravljali. Za vrijeme našeg dragog rodjaka Ivana Angela gospodara Srijema i župana baćskoga, palatina Ladislava, tavernika i šopronjskog župana Matije, vrhovnog stolnika Rolanda nitranjskog župana, vrhovnog peharnika Mavricija, vrhovnog konjušnika Stjepana, simeškog župana Arnolda, stolnobiogradskog župana Pavla, koji su te časti tada obnašali.

Godine tisuću dvjesta četrdeset i druge šesnajstog listopada, po rodjenju Gospodinovu, a osme godine našeg vladanja.

TRADICIJA LISTINE.

Tekst prve listine kralja Bele III. 16. XI. 1242. štampan je u ovim djelima domaćih i stranih pisaca:

Smičiklas: Codex diplomaticus IV. doc. 155. pp. 172.—176.

J. B. Tkalčić: Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae I. doc. 18. pp. 15.—18.

Kerchelich: Notitiae preliminares, p. 124,

Katona: V. 1063.—1065.,

Fejer: Codex Diplomaticus, IV. 1.558.,

Endlicher: Monumenta Arpadiana 451,
I. Kukuljević: Iura regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae I. 62.

Osim toga priopćio je I. Kukuljević de Saccis sadržaj diplome na latinskom jeziku u svom djelu: »Regesta documentorum regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII. doc. 424.

Prijevod pak diplome štampao je E. Laszowski u: »Stari i novi Zagreb«, Sv. I. p. 14.—18., a jednako i S. Srkulj u knjizi: Izvori za povijest hrvatsku IV. p. 35.

DIPLOMATSKA ANALIZA LISTINE.

Kad jedna osoba ili neka vlast dulje vrijeme razvija istu djelatnost onda se javlja shema. Drugim riječima svi akti ovakove vlasti imadu cijeli niz tipičnih zajedničkih momenata, koji karakteriziraju vlast, osobe i vremensku periodu u kojoj je djelatnost vršena.

Jednako je tako i s listinama (diplomama). Kod naše se listine takodjer mogu odrediti različiti tipični dijelovi. U nauci svaki ovakav dio ima svoje posebno ime.[67]

Svaka listina imade tri glavna dijela. To su protokol ili uvod, tekst ili stvarni sadržaj listine i eshatokol ili njen zaključni dio, zaglavak. Svaki od tih dijelova sastavljen je iz cijelog niza formula. Poredak i broj formula je obično karakteristika vremena, u kojem je listina nastala.

Protokol ili uvod u listinu sastoji se iz invokacije i intitulacije. Invokacija je formula kojom se zaziva Bog ili Sv. Trojstvo u pomoć, da bi djelo dobro završilo. Invokacija je ovdje verbalna i glasi: In nomine... pa sve do ... amen. Iza invokacije slijedi intitulacija t. j. formula, u kojoj se navode svi naslovi izdavača listine. U našoj je listini ta formula spojena s formulom devotionis t. j. s formulom pokornosti Bogu, jer se kaže Bela, dei gratia..... rex, dakle Bela po milosti Boga.... kralj. Osim toga dodana je ovdje i formula trajanja kraljevske raspoložbe riječima... in perpetuum t. j. do vijeka. Izostavljena je formula salutationis, formula kojom inače izdavač pozdravlja sve interesente

Poslije ovako sastavljenoga uvoda dolazi tekst i to prvi njegov dio arenga. Arenga je formula, u kojoj se ističu opći momenti, koji su ponukali izdavača listine na taj pravni posao. Obično se navodi dostojanstvo kraljevsko, pa ugled opće potrebe i slično. Ona počinje riječima... Regum celsitudo... i ide sve do... antecellunt. U slijedećoj rečenici spojena je formula promulgationis sa formulom narrationis. U promulgaciji daju se na znanje svima, činjenice iz listine, dok su u formuli narrationis navedeni konkretni uzroci i okolnosti, koji su bili razlogom, da izdavač u tom slučaju upravo ovako raspoložio kako je to u listini navedeno. Prva formula glasi... Hinc est... pa do declaramus, a druga se neposredno na prvu nadovezuje riječima... quod cum nostre... i ide sve do... et custodiant inconcussas.

Iz razloženog vidimo, da je stari stil zahtijevao veliki i opširni uvod i različite formule na početku teksta. Te su formule dijelom općenite naravi, a dijelom opet posebne, a tek poslije njih nalazimo popisane pravne odredbe (dispo-

[67] Ovdje ćemo se držati opće sheme za razčlanjivanje listina prema djelu H. Bresslau: Handbuch der Urkundenlehre I. p. p. 45.—48., dok ćemo kasnije kod pravnopovijesne analize listine isporediti dijelove naše listine, sa onima koji su bili uobičajeni i tipični za ono doba hrvatsko-ugarske državne zajednice.

zicije) listine. Tu je tek ono što je bit te listine, bit nazočnog pravnog posla. Ovdje su, popularno rečeno, popisane pravice i sloboštine gričkih gradjana.

Dispozicije tiču se osnutka, prava i dužnosti kraljevskog slobodnog grada na brdu Grech u Zagrebu. One počinje riječima: Conditiones... pa idu sve do riječi... et distinctis, na koje se ponovo nadovezuje formula trajanja dispozicije. Trajanje je utvrdjeno riječima... perpetuo possidendam... t. j. zemlje su dane gradjanima u vječni posjed.

Iza dispozicije slijedi formula pertinentiae. To je neke vrste dodatak, u kojem se obično označuju granice posjeda i ostali važni momenti i ako oni nijesu bitni za vrstu pravnog posla, o čijem je postanku izdana listina. Rekosmo da pertencije nijesu bitna potrepština listine o odredjenom pravnom poslu. Pravni posao i bez njih kao takav postoji, no njegova praktična provedba t. j. primjena odredaba listine se tako reći ne bi mogla ni zamisliti bez njih. Upravo tehnička strana zahtijeva često vrlo opširnu formulu pertinencije. Kad na primjer ne bi bile odredjene granice u listini, kojom se jedna općina diže u stalež kraljevskih slobodnih gradova moglo bi tu doći do vrlo zapletenih odnosa, jer se ne bi znalo, gdje i na kojem području se odredbe listine imadu primjeniti. Ne valja zaboraviti, da u ono vrijeme nema katastra ni zemljišnih knjiga, pa su potrebni opširni i detaljni opisi. U Belinoj listini je ta formula neposredno dodana na onu ponovno umetnutu odredbu o trajanju dispozicije. Ona počinje riječima... cuius terre..., a ide do riječi... et sic terminatur. Pogledamo li cijelu listinu vidjet ćemo, da ta formula zaprema skoro četvrtinu listine. Koji su tomu razlozi razjasnili smo gore.

Poslije pertinencija dolazi koroboracija, koja počinje riječima... Ut igitur... pa ide sve do... perpetuo confirmantes. Takovom se formulom utvrdjuje dispozicija listine. U njoj se spominje i način na koji to biva. Naša listina kaže, da su povlastice podijeljene gričkim gradjanima stavljene pod vječnu zaštitu zlatne bule, najvažnijeg kraljevskog pečata. Tom formulom završava u našoj listini tekst.

Zanimiva je pojava, da naša listina ne sadrži tako zvanih zaveza ili formulae poenalis. Zavezi ili formulae poenales su propisi često dodani privilegijama, a u njima se opisuju posljedice i kazne, koje stižu one, koji ne bi u buduće poštivali odredaba listine.

Sad počinje zaglavak listine, eshatokol. On nema običajnih potpisa, već je u njemu spomenuto najprije mjesto gdje je listina izdana, a zatim ime kraljevskog kancelara, koji je navodno vlastoručno pisao tu listinu. Poznato je, da je za vremena vladanja hrvatsko-ugarskog kralja Bele III. iz porodice Arpadovića, kraljevska kancelarija, već dosegla prilično visoki stepen razvoja. U to doba kancelarstva nije više služba, kako je to u početku razvoja bilo. Tada je kancelarski položaj visoka državna vlast. Faktičnu službu i poslove kraljevske dvorske kancelarije vrši potkancelar i njemu dodijeljeno činovništvo. Zbog toga postoji i mala vjerojatnost, da je tu listinu zaista pisao svojom rukom stolno-biogradski prepošt i izabrani nadbiskup kaločki Benedikt, kako bi to sama listina htjela. No važnost pravnog posla i kraljevsko dostojanstvo je tražilo, da se metne u listinu, da je pisana po samom kancelaru.

Spominju se dalje redom imena biskupa, nekih župana i ostalih visokih dvorskih časnika, koji su u doba izdanja listine t. j. 1242. godine obnosili te časti.

Što se tiče imena najviših crkvenih i državnih dostojanstvenika, to u hrvatsko-ugarskoj pravnoj povijesti njihovo citiranje u listinama nema uvijek jednako značenje. Tri su razdoblja od kojih svako daje citiranju imena državnih

i crkvenih velmoža drugo značenje. U prvo doba nije to puko citiranje velikaških imena, već su to vlastoručni potpisi velikaša i crkvenih dostojanstvenika, koji svojim potpisima odobravaju kraljev akt. Kralj je, kako je poznato, bio nosiocem cijelog niza prava, koja danas vrši državna vlast, pa je često kod većih imovinskih raspoložbi morao tražiti pristanak prvaka države. Kraljevska i državna blagajna su jedno te isto, pa kad kralj nekome dijeli posebne povlastice i oprašta mu neke daće i carine ili slično onda to ide na teret državne blagajne. U tom periodu kraljevska vlast još nije moćna, pa joj je plemstvo opasan takmac. Drugi period je već sasvim tu ulogu potpisa izmijenio. Kraljeva je vlast ojačala, pa imena velikaša znače samo, da su oni visoki i odlični svjedoci (»testes solemnes«) kraljevog akta. I ovdje su to potpisi. U trećoj dobi razvoja navodi pisar listine imena odličnika, a značenje toga je samo točnije označivanje vremena, kad je listina izdana. Po tom se naime znade tko je u doba izdavanja listine vršio pojedine crkvene i državne službe. Ovaj običaj diže listinama njihovu historijsku vrijednost i one postaju važnim povijesnim vrelom ne samo za konkretne odnose nego za cijeli narod. Naša je listina iz ovog trećeg razdoblja.[68]

Konačno slijedi formula datiranja, koja počinje riječima ... Anno ... Spominje se tu i redna godina vladanja kralja Bele III.

Vrlo često svršavaju listine kojom pobožnom željom jednako kako to i počinju. To je takozvana formula apprecatinis t. j. formula zazivanja. Njom se zaziva Bog ili Bogorodica u pomoć, da bi se započeto djelo sretno dovršilo. Naša listina te formule na kraju nema.

PRAVNO-POVIJESNA ANALIZA LISTINE HRVATSKO-UGARSKOG KRALJA BELE III. OD 16. XI. 1242. GRADU NA BRDU GRIČ.

Prije nego predjemo na analizu pravnog stanja, što ga je stvorio ovaj privilegij, treba razjasniti položaj njegova izdavača i njegov odnos prema korisniku i ostalim podanicima. Izdavač je u našem slučaju kralj Bela III., a korisnik je cijela općina t. j. tota communitas grada na brdu Grič. No nijesu to samo gradjani, koji su bili članovi općine u času izdavanja diplome, već su to i sve one osobe, koje su kasnije bilo na koji propisni način postale gradjanima. Kralj izdaje privilegije na temelju vrhovne vlasti.

Privilegij je trajna povlastica, koju zakonito krunisani kralj daje u svečanoj formi nekoj zaslužnoj osobi. Ta osoba može biti i fizička i juristička.[69]

Za kralja Belu III. je utvrdjeno, da je zakonito krunjen. Šta više dvaputa je krunjen, jer se dana 14. oktobra 1235. godine dao u Stolnom Biogradu ponovno kruniti za ugarskog i hrvatskog kralja.[70]

Različiti su uzroci poticali kraljeve, da izdaju privilegija. U najviše slučajeva nijesu oni toga činili od svoje volje. Na to ih je sililo stanje u državi. Svaki je privilegij veće ili manje slabljenje onoga koji ga izdaje, jer on time prenosi na druge dio svojih prava. Time se stvaraju opasni takmaci, pa su izdavači morali biti oprezni. Već je prije spomenuto, koji su bili opći uzroci

[68] V. Kostrenčić op. cit. p. 187.—189.

[69] V. Kelemen: Institutiones I. p. p. 118., 119. Privilegium est beneficium speciale a legitimo rege nostro cuipiam bene meritae personae ita concessum, ut continuum sit, neque tamen in exemplum trahatur., jednako i Lanović op. cit. p. p. 48., 49.

[70] V. Šišić op. cit. p. 96.

za izdavanje privilegijskih povelja, kojima se neka općina diže u status kraljevskih slobodnih gradova. Takav privilegij moraju svi ostali podanici bez obzira na svoj stalež i položaj poštivati. To je i razlog, da kralj prilikom izdavanja pita svoje visoke dostojanstvenike za savjet odnosno bolje reći, oni odobravaju izdavanje takovog privilegija. U našoj povelji je izričito napomenuto, da je kralj tek nakon što se posavjetovao s banom cijele Slavonije Dionizijem i ostalim poglavicama kraljevstva, izdao tu listinu. Osobito se naglasuje, da su svi ti kraljevi savjetnici jednodušno izdavanje povlastica gradu in monte Grech odobrili... nostram hanc intentionem et voluntatem unanimiter approbantibus, naime banus totius Sclavoniae ac principes regni.

Za korisnika ovakovog privilegija potrebna je svakako zaslužnost za kralja i domovinu, jer inače nije mogao dobiti povlastice.[71] Mogla je to biti, kako iz naše diplome vidimo, i buduća zasluga. Gradjani grada na brdu Grič obvezali su se, da će na vlastiti trošak (... expensis propriis ...) utvrditi svoj grad.

Dalja je potrepština za valjano podijeljeni privilegij, da bude izdan u svečanoj formi. Izdat ga mora dvorska kancelarija i to na latinskom jeziku. Osim toga moralo se metnuti na listinu mjesto i vrijeme izdavanja, zatim kraljev i kancelarov potpis i konačno jedan od većih kraljevskih pečata.[72]

Naša je povelja izdana u svečanoj formi na latinskom jeziku. Potpis kralja nije tada morao biti vlastoručan, već je dosta, da se povelja izda u kraljevo ime. Često je bilo, da kralj nije bio pismen, pa se iz toga i razvio običaj, da listinu kralj ne potpisuje vlastoručno. Nije to bilo samo kod nas, već u čitavom tadanjem kulturnom svijetu bilo je velikih vladara, koji nijesu znali potpisati ni svog imena, a kamo li da bi znali potpuno pisati.

Kancelar se na listini spominje kao sastavljač njen i prema tome bi njegovo ime na listini imalo biti njegov potpis. Što o tom držimo rečeno je naprijed prilikom diplomatičke analize povelje.

Na listini se nalazi, kako je takodjer već rečeno i veliki kraljevski pečat bulla aurea.

Mjesto i dan izdanja su spomenuti. Stil listine odgovara stilu listina onoga doba. Isporedjivanjem naše listine s nizom autentičnih listina izdanih na našem pravnom području u ono doba, možemo se o tom uvjeriti.[73]

Sve navedene činjenice govore u prilog tvrdnje, da nema nikakovog stvarnog razloga sumnjati u istinitost naše povelje.

Uobičajeni tip listine onoga doba sadrži ove dijelove: u protokolu invocatio, arenga, promulgatio, onda tekst, a u eshatokolu corroboratio, ime kancelara, datum i imena državnih velmoža. Iz diplomatičke analize vidimo, da povelja sadrži sve ove potrebne dijelove, pa možemo i prema tome zaključiti, da predleži original, te da se nikako ne radi o krivotvorenoj listini.[74]

[71] V. Nota 69.

[72] V. Kelemen op. cit. I. p. 122. Solemnitates privilegii.

[73] V. Smičiklas op. cit.

[74] V. Kostrenčić op. cit. p. 186.

(Nastavit će se).

Stara katedrala u Zagrebu

Unutrašnja oprema crkve

Spomenuli smo već, da je kardinal Haulik 1846/7 zamijenio jednostavne crkvene prozore s obojadisanima, na kojima su se nalazile svete slike. Bile su proizvodi njemačkog umjetničkog obrta u Münchenu.

U središnjem prozoru apsidalnoga kora bilo je oslikano »Uznešenje B. D. Marije u nebo« i njezino »Krunisanje«. Na sjevernom prozoru stajali su sv. Marko Evanđelista i sv. Dimitrije prokonzul srijemski. Nad njima, u medaljonu, bilo je »Navještenje B. D. Marije« i »Porod«. Na drugome prozoru nalazio se sv. Stjepan Kralj kako na koljenima prikazuje Bogu svoju krunu. Iznad ovoga prizora stajalo je »Vjenčanje Bogorodičino sa sv. Josipom« i »Navještenje Isusovog začeća«.

Na južnoj strani korske apside sv. Ladislav zahvaljuje na koljenima za pobjede nad Kumanima. Iznad ovoga stajale su slike iz života Marijinoga, t. j. »Isusov porod« i »Isusovo prikazanje u hramu«. Na zadnjem prozoru južne apside bili su biskupi: Sisački sv. Kirin i Zagrebački sv. Augustin Kažotić. Iznad njih »Isus uči u hramu« i »Smrt Mojsijina«.

Rozetoni iznad prozora bili su ukrašeni arabeskama.

Vrlo lijepa, u baroku izvedena propovijedaonica spada među solidne umjetnine XVIII stoljeća. Anđeo izrađen iz bijelog mramora stoji u dražesnom stavu pažnje, s uzdignutim očima, sa ženskim udima, smješten ispod vrlo dobro komponovane propovijedaonice, čije su stijene obložili mramornim reljefima, koji su bili klasički uokvireni antičkim stupićima. Na baldahinu, barocki načičkanom ukusnim likovima, nagnuo se anđeo i duva u pozanu.

Korske i crkvene klupe i drvene propovijedaonice bile su u gotskome stilu kasnog perioda.

Prema zabilješkama geometra Franje Klobučarića iz polovice XVIII vijeka, upoređene s opisom oltara po fra Rafaelu Levakoviću, kanoniku, Zagrebačka katedrala imala je 32 žrtvenika (vidi tloris str. 211 revije Zagreb god. 1934).

Glavni žrtvenik, kojeg je poslije požara načinio biskup Franjo Ergeljski, stajao je na koncu same glavne apside, dok se kor za kanonike nalazio pred glavnim oltarom. Taj kor dosizao je do četvrte kolumne, t. j. do iste one linije koja je zatvarala zapadnu stijenu sakristije, dodiravala granicu postraničnih kapela sv. Ladislava i Bl. Dj. Marije te pratila zapadnu stijenu kapele sv. Stjepana Prvomučenika. Dakle onaj prostor središnje lađe koji je kao svetište pripadao Timotejevom sklopu iz 1284

godine. Sučelice glavnog oltara stajao je biskupski »tronuš« s klecalom. Isklesan je bio iz kamena s drvenim balahinom na 4 stupca. Sa strane nosio je natpis biskupa Petra Domitrovića iz 1608 godine, a u sredini bio je urezan monogram Hristov. I na gornjem dijelu baldahina bili su grbovi Domitrovićevi. S obje strane, između oltarne apside i biskupskog prestolja, zatvarajući prolaz od druge do četvrte kolumne prezbiterija, stajala su umjetnički, gotskim stilom izrezbarena drvena sjedala za kanoničko čitanje psalama (ad divinum officium persolvendum). Djelo biskupa Osvalda Tuza iz XV stoljeća. Za kanonike bilo je određeno sa svake strane po 17 povišenih klupa, a za prebendare i klerike po 13 smještenih nešto niže. Tu je bio i stalak za korske knjige, a malo podalje još 3 stalka: srednji za »antiphonae«, a dva pokrajna za podržavanje velikih knjiga psalama.

Glavni oltar, neznatno udaljen od prozora koji je zastirao, jer je dosizao sve do svoda, bio je izveden u baroknom stilu. Taj je oltar Bollé izbacio, a Kaptol ga podario seoskoj crkvi u Kraljevom Vrhu, za koju je bio previsok i prevelik. Sa strane evanđelja, nešto po strani, stajao je umjetnički izrađeni »tabernakul«. Bio je urešen likovima sv. Makrina, Turskog biskupa, Stjepana kralja, vojvode Emerika i kralja Ladislava. Bili su pozlaćeni i obojadisani. Iznad ovih bio je relijef raspetog Spasitelja, a stajao je između dva anđela: onaj s desne strane držao je čavle, drugi s lijeve sulicu i trstiku sa spužvom. Na najvišem mjestu bila je ptica Pelikan, kako se sama pozlijeđuje vlastitim kljunom, da sopstvenom krvlju nahrani svoje mlade. U tabernakulu pohranjeno je bilo sveto Otajstvo, a pred njim, u srebrnom kandilu, gorilo je vječno svijetlo.

Ispred tabernakula stajao je žrtvenik »Zadnje večere« (»Coena Domini«) s natpisom: »O sacrum convinium in quo Cristus consumitur« s natpisom Ambrozija Jaszkaya, prepošta čazmanskoga i kanonika Zagrebačkoga († 25 juna 1633). Uz zid ovoga oltara stajao je mramorni spomenik biskupa Osvalda Tuza u biskupskom ornatu. Nešto podalje od njega stajao je spomenik Zagrebačkog biskupa Ivana de Monoszlai († 1584). Uz glavni oltar, sa strane evanđelja, pretstavljao je jedan relijef biskupa, obučena u ornat, s pastoralom, u lijevoj ruci držao je biskupski štap, ali bez natpisa.

Sa strane epistole (s južne strane) glavnog oltara, nešto napred, u liniji s oltarom »Posljednje večere« stajao je žrtvenik sv. Luke. Iznad slike sv. Luke bila je slika B. D. Marije kako drži Isusa na ruci, s natpisom:

»Exaltata est Dei Genitrix super choros Angelorum ad coelestia regna«. Na rubu žrtvenika čitala se posveta: »Ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, glorisissimae Virginis Mariae ac S. Lucae Evang. honorem Ambrosius Jaszkay, Prot. Apost. Praep. Chasmen. f. f. (fieri fecit — dao

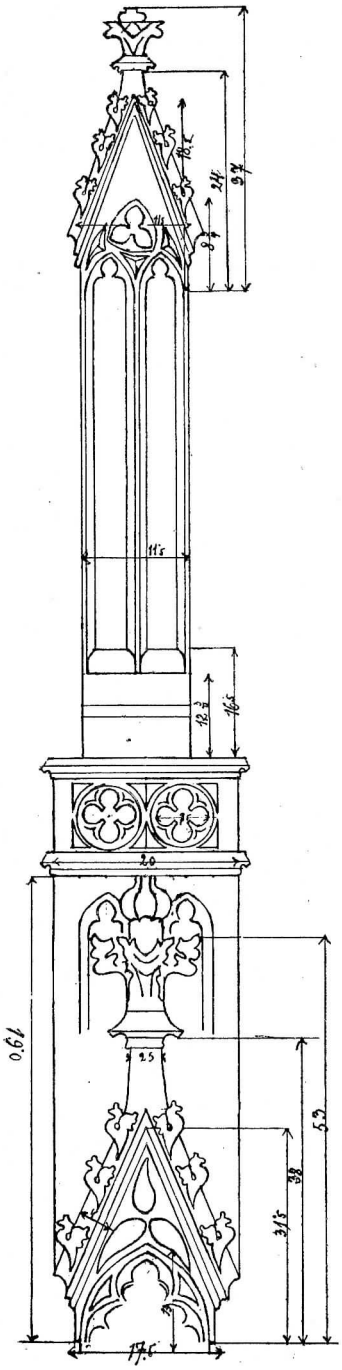
20
25
17.6

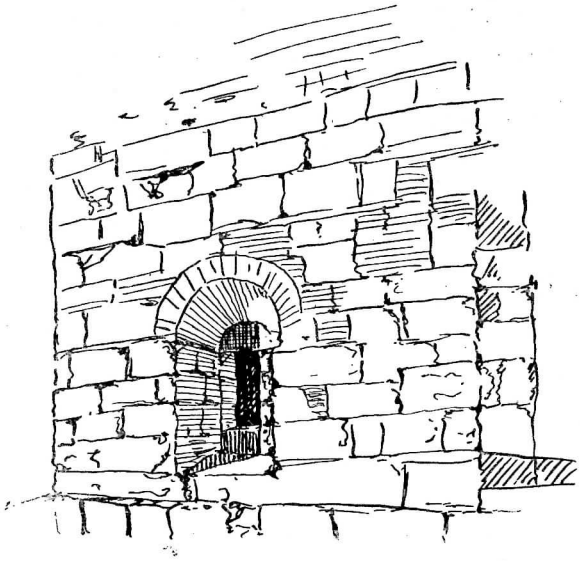

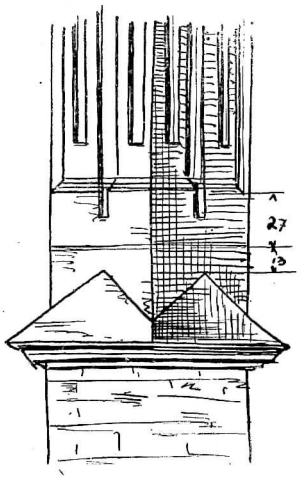
27
13

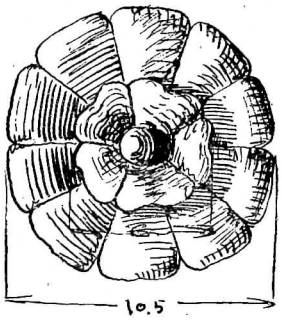
10.5

je načiniti) 1633. Dakle nije više postojao oltar biskupa Luke Baratina. Pred ovim oltarom stajao je nadgrobni spomenik biskupa Luke iz crvenoga mramora (danas oštećen u arheološkome muzeju). Luka Baratin leži u biskupskom ornatu s pastirskim štapom u ruci. Uz desnu nogu stajao mu je grb, grifon kako nogama gazi krunu na štitu.

U kapeli sv. Ladislava nalazio se raskošni oltar sv. Ladislava — (danas u Muzeju za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu). — Žrtvenik je bio prekriven mramornom pločom crvene boje. Na podnožju nalazile su se slike: u sredini: »Uznešenje B. D. Marije« koju su okružili horovi anđela; s desna slika sv. Ladislava; ispod slike B. D. M. lik Spasiteljev i sv. Ivana. Na donjoj ploči, s kojom se zatvara oltar sa strane evanđelja, Ladislav s krunom na glavi; igra se na krilu sa sestrom; na onoj slici, gdje se penje na konja, sprema se da progoni neprijatelja koji mu je oteo sestru. U nešto višoj goni konja; u lijevoj ruci drži štit, proviđen s križem, a u desnici, s uzdignutom sjekirom, sukobljuje se s Tatarinom koji mu nosi sestru. U gornjoj slici sa strane epistole bori se s njime, i ruši Tatarina sa sjekirom iz sedla; na donjoj slici Ladislav triumfuje. S vanjske strane, na istoj partiji, naslikan je Krist razapet na križu s B. Dj. M. i sv. Ivanom (Deisis); u gornjoj: dovođenje Isusovo pred Pilata; na suprotnoj donjoj »nošenje križa«; u gornjoj uhapšenje; zatim sa strane »Molitva u vrtu«, »krunjenje trnovom krunom, šibanje«, a u najvišem predijelku: Preobraženje.

Između zida crkve i dijela oltara na strani gdje se čita evanđelje stajao je spomenik sa starinskim odijelom i natpisom: »Hic jacet generosa Domina Elisabeth filia Magnifici Valentini Comitis Zagrabiensis; obiit anno 1200«. Iznad ovog spomenika bila je statua u zlatnom oklopu, u lijevoj ruci držala je mač sa štitom, u desnoj sjekiru; — bila je to sv. Ladislava.

Ovdje su se nalazila stara vrata koja su vodila u sakristiju. Od ulaza u sakristiju do visine stupa na suprotnoj strani stajale su korske klupe s obadvije strane kapele. One sa sjeverne strane završavale su se s oltarom »Sviju Svetih«, a s južne strane »Sv. Pavla«. Sa strane oltara Sviju svetih bio je grb biskupa Luke Baratina s napisom: »Za vladanja biskupa Luke godine 1507«. Sa suprotne strane stajao je grb biskupa Osvalda i napis: »Osvaldus Episc. obiit anno 1499«. U sredini stepenica, po kojima se uzlazilo do svetišta, nalazio se mramorni kamen Andrije Ivanicha, a nešto više Ivana arhidijakona Dubičkoga.

Kapela i oltar Začeća B. D. Marije: iznad kamene ploče u sredini žrtvenika stoji lik Majke Božje, pod nogama joj mjesec, s desne strane sv. Katarina, a s lijeve sv. Doroteja. U plohama, s kojima se zatvarao žrtvenik, bile su vrlo dobre slikarije. Na strani evanđelja, uz oltar, stajala je mramorna statua grofa Tome Erdödy-a — (stoji još i danas) —

i slika Raspetoga; iznad njegove glave napis: — »pobijedio sam pomoću Boga«; — tu su njegova insignija i njegov epitafij (nadgrobni napis). Sa strane epistole, u zidu, stajalo je sedam kamenih sjedala za čazmanski Kaptol. S obadvije strane odavle poredane su 24 klupe koje je postavio biskup Ergeljski, a načinjene su troškovima Petra Domitrovića.

Kapela B. D. Marije zatvarala se s dva žrtvenika: s desne strane »sv. Kuzme i Damjana«, s lijeve »sv. Gervazija i Protazija«. Na oltaru sv. Kuzme i Damjana stajala je slika B. D. Marije kako drži Hrista na krilu i sv. Ladislava kralja uporedo. Na oltaru je grb Ergeljskoga. Pred ovim oltarom bio je sahranjen Đuro Ivanić Zagrebački; godine se ni onda već nisu dale pročitati. Pored ove nadgrobne ploče stajala je i ploča kanonika-pojca Ivana Matkovića, s datumom god. 1610. U sredini kapele, na sjevernoj strani zida, čuvala se nadgrobna ploča kanonika i kantora Nikole Zulkochi-a, koji je umro 1631.

Na podnožju žrtvenika »Sv. Gervazija i Protazija« jedna ploča sadržavala je grb prepošta i Zagrebačkog kanonika Mihajla Viteza, koji je 1499 godine dao načiniti sliku koja je zaviještena sv. Gervaziju; naslikano je mučenje Spasiteljevo, a u sredini raspeće. Pored ovog spomenika nalazio se njegov nadgrobni spomenik s epitafijem.

Od ovih umjetnički izvedenih žrtvenika otišli su: B. D. Marije u Kraljev Vrh, Kuzme i Damjana u Granešinu; tamo je dospio i oltar sv. Gervazija i sv. Protazija. Žrtvenik sv. apostola Pavla poklonjen je zajedno s oltarom Svju svetih crkvi sv. Petra u Zagrebu. Oltar »sv. Apostola Petra i Pavla« iz sakristije otišao je u Gradec.

Pored ovih žrtvenika u svetištu i u postraničnim kapelama Timotejeva sklopa, bilo je puno oltara smještenih uz svaki pojedini stup u crkvi kao i pod svakim prozorom obuhvatnog zida crkvene građevine. Simbolički, nasuprot samim ulaznim vratima katedrale, stajao je žrtvenik sv. Arhanđela Mihajla (poklonjen u Zakanj). Ispod empora, pred ulazom u svetište, bilo je smješteno u ravnoj liniji 5 oltara: u sredini, iza biskupskog tronuša, »Sv. Križa« (poslan u Križevce); — od njega prema sjeveru: »sv. Franje Asiškoga« — (danas u Novoj Vesi u Zagrebu), — i sv. Doroteje — (u nadbiskupskoj kapeli); — južno »sv. Jeronima« — (sada u Novoj Vesi) — i oltar »40 okrunjenih vojnika« — kojemu se zametnuo trag.

Ispred ovih stajali su: »sv. Jurja«, dar kanonika Gjure Resa iz 1473, s kipom Augustina Kažotića — (darovan Lupoglavu); »sv. Katarine« — dar Mišića, Muževića i Grličića — (otišao u Varaždinske Toplice); — »sv. Barbare« — zadužbina Mužević - Grličića — (premješten u Varaždinske Toplice) i — »sv. Jakoba« — (nestao bez traga).

(Nastavit će se.)

KAPTOL I NOVA VES U ZAGRERU*

II. Kaptol.

Prvi zametak zagrebačkom Kaptolu imademo tražiti u prvim pomoćnicima, što ih je kralj Ladislav prigodom uspostave zagrebačke biskupije pridijelio prvomu zagrebačkom biskupu Duhu iz simeške i zaladske županije. Ti se svećenici doista ne zovu kanonicima, jer su sačinjavali zajedno sa biskupom tako zvani »monasterium sancti Stephani« i živjeli s njime pod istim krovom, ali su obavljali poslove, što su ih kasnije obavljali kanonici. Prvi put se spominju zagrebački kanonici, koliko je danas poznato, u povelji od g. 1181., kojom kralj Bela II. dosuđuje Kaptolu zagrebačkom Toplice kraj Varaždina, koje je Toplice jednom poklonio zagrebačkom Kaptolu ban Aleksij kao zadužbinu za svoga umrloga sina.

Oko g. 1200. već se spominje i ime kanonika dekana Barana, komu je poklonio 15. X. 1200. vojvoda Andrija zemlju »Jeroše« (danas Jarun). G. 1201. bio je već odijeljen posjed biskupskih zemalja od kaptolskih. Isprva su zagrebački kanonici vrlo oskudno živjeli, osobito kad su biskupski službenici (oko g. 1225.) istisnuli kanonike iz zajedničke zgrade, u kojoj su kanonici sa biskupom stanovali od osnutka biskupije. Oni su doduše dobivali darova većinom kao altarije u zemljištima, ali su imali odatle slabe koristi, jer su te zemlje bile većinom šumovite i vrlo slabo napučene poslije seobe naroda i provale tatarske.

Da se nešto pridignu imućtvene prilike i ugled zagrebačkih kanonika, razdijelio je biskup Augustin Kažotić (od 1303.—1322.) kaptolska zemljišta u 22 predija i dao na uživanje pojedinim kanonicima. Sva su ova predija bila na istoku Zagreba. Broj kanonika nije bio uvijek jednak. Više ih je bilo u starije vrijeme, g. 1329. bilo ih je 33, a g. 1350. bilo ih je 32, u 17. vijeku bilo ih je 28, kralj Josip II. g. 1785. snizio ih na 8, ali po smrti kralja Josipa bilo ih je opet 28, danas imade aktivnih kanonika 20.

Zagrebačke je kanonike isprva imenovao biskup. Zgodimice je imenovao i rimski papa zagrebačke kanonike. To se je osobito događalo između godine 1322.—1358. Neko su vrijeme utjecali mnogo na imenovanje zagrebačkih kanonika grofovi Celjski, koji su se jako osilili u Hrvatskoj. Počevši od kralja Matije Korvina (1458.—1490.) imenovali su zagrebačke biskupe kraljevi ili biskupi na to po kralju ovlašteni.

Budući da su zagrebački kanonici bili već rano istisnuti iz zajedničke zgrade, u kojoj su stanovali zajedno s biskupom, morali su se pobrinuti za svoje stanove. Kanonici zagrebački počeli su pomišljati ,da si sagrade kuće

(curiae) za obitavanje istom za biskupa Augustina Kažotića. I tako su nastale tečajem vremena postepeno kanonijske kurije većinom na Kaptolu, a neke i na Griču, gdje je već kralj Bela IV. darovao zagrebačkom Kaptolu g. 1247. dosta prostrano zemljište.

Zgrade, koje su kanonici o svom trošku podigli, poslije njihove smrti prodali su baštinici pokojnoga kanonika prema procjeni zgrade novom kanoniku, ako nije pokojni drukčije odredio. I tako su se tečajem vremena nanizale na Kaptolu kanoničke kurije, pošto su kanonici tečajem vremena otkupili zgrade svjetovnjaka, koji su se g. 1476. počeli na Kaptol doseljivati. Budući da ne možemo odrediti kako i kada su bile kanonijske kurije podignute, reći ćemo koju riječ o današnjim.

Kurija br. 1. na Kaptolu sagrađena je bila na kaptolskom zemljištu, koju je davao Kaptol kao predij (založenu zemlju) svjetovnjacima. Kad su kaptolski predijalistai Stjepan Altabak i žena njegova Jelena rođena Grandji g. 1629. umrli bez djece, pripao je taj predij opet Kaptolu, koji ga je darovao prepozitu Benediktu Vinkoviću za njegove velike zasluge. Vinković je na tom mjestu podigao novu zgradu (prije je bila ondje malena drvena kućica) i u toj su zgradi onda stanovali kanonici. Jedan od prvih stanara bio je kanonik Škerlec (1648.—1657.). Od te se je zgrade plaćalo »pro termino s. Martini« 1 talir. G. 1706. izgorjela je ova zgrada. Poslije toga sagrađena je sadanja zgrada, ali ne znamo, kada je sagrađena i tko ju je gradio. Taj je predij pospjedovao na brdu Karvanjaku povrh Ribnjaka još vinograd, marof i oranice. Sve je to B. Vinokvić ostavio Kaptolu za altariju. U najnovije je vrijeme prodano zemljište na Karvenjaku za gradnju privatnih kuća, gdje je nastalo nekoliko novih ulica, a gradska je općina otkupila sa južne strane ove kurije, gdje se je nalazio zid kaptolske tvrđave, nešto zemljišta, da proširi ulicu »Pod zidom«.

Kurija br. 2.. Na zemljištu, gdje se danas nalazi kuća br. 2., bila je altaristička kuća prebendara altariste sv. Barbare do g. 1648. Te je godine zamijenio Kaptol sa prebendarskim zborom za ovu kuću svoju kuriju br. 16., koja je bila na onom mjestu, gdje je danas kaptolska škola. Ova je kuća bila neugledna i trošna, pa ju je kanonik Stjepan Škerlec g. 1726. sasvim obnovio i dao joj oblik, kakav imade danas. Do potresa g. 1880. stanovali su u toj kući kanonici. Poslije potresa dao ju je Kaptol u zakup vinskom trgovcu Arku, komu ju je i prodao g. 1885. Dobivenim utrškom podigao je Kaptol novu kuriju broj 21., gdje je do onda stajala stara i trošna drvena kurija.

Kurija br. 3. Zemljište, na kojem su danas kurije br. 3., 4., 5. i 6., pripadalo je od g. 1477. svjetovnjacima, koje je te godine nastanio zbor kanonika na Kaptolu radi obrane podignute kaptolske tvrđave. Njihove su se kuće pružale daleko u današnji kaptolski trg, te je bio kaptolski trg

mnogo uži nego li danas. Kad su popustile turske provale u Hrvatsku, otkupio je Kaptol kuće i zemljišta od svjetovnjaka, proširio je kaptolski trg i počeo graditi kanonijske kurije na tom zemljištu. Ne znamo, kad je bila kurija br. 3. podignuta ,ali znamo, da su u njoj stanovali zagrebački kanonici do g. 1880. Kasnije je davao Kaptol u zakup ovu zgradu, dok je nije morao dati župniku sv. Marije za stan i ured, jer je Kaptol bio prisiljen prigodom gradnje nove tržnice prodati zgradu na Dolcu, u kojoj je bio stan i ured župnika sv. Marije.

Kurija br. 4. Tko i kada je ovu zgradu podigao, nije nam poznato. Ali nam je poznato, da su u njoj stanovali zagrebački kanonici do g. 1878. Kad je bila stara kaptolska vijećnica porušena, koja se je nalazila u sredini kaptolskog trga, bila je ova zgrada od g. 1879.—1887. kaptolskom vijećnicom i kaptolskom kancelarijom. G. 1887. smještena je bila kaptolska vijećnica i kancelarija u kuriju br. 27., a kurija br. 4. bila je dana u zakup. Od g. 1911.—1914. stanovao je u toj kuriji kanonik Milan Strahinšćak, a od g. 1915. daje se opet u zakup.

Kurija br. 5. Ova je zgrada sagrađena u novije vrijeme, ipak se ne zna, tko i kada ju je sagradio. Postradala je dosta prigodom potresa g. 1880. Na popravak njezin potrošio je mnogo kanonik Josip Volović, koji sada u njoj stanuje. U novije je vrijeme sagradio neki krčmar o svom trošku na prostoru, gdje je bio maleni cvjetnjak, prostorije za krčmu i stan uz uvjet, da stanoviti broj godina uživa ove prostorije uz manju stanarinu, a kad izminu pogođene godine, da sagrađene prostorije pripadnu Kaptolu.

Kurija br. 6. Ova je zgrada sagrađena poslije potresa od g. 1880. mjesto stare zgrade, koja je poslije potresa postala tako trošnom, da se je morala porušiti. Stara je zgrada bila sagrađena oko 1500. godine. Uz novu zgradu sagradio je u najnovije vrijeme neki mesar prostorije za mesnicu, koje nakon izminuća pogođenoga zakupnoga roka pripadaju kuriji.

Kurija br. 7. Ovu je zgradu podigao kanonik kustos Juraj Herešinci između g. 1543. i 1571. Poslije njega stanovao je u toj kuriji njegov sinovac Petar Herešinci, koji je bio od g. 1573.—1585. prepozit zagrebačkog Kaptola, a kad je postao g. 1585. zagrebački biskup, odredio je, da u ovoj kuriji stanuje uvijek prepozit zagrebačkog Kaptola. I tako su u ovoj kuriji stanovali redom svi prepoziti do g. 1893. Međutim se je na ovoj zgradi tečajem vremena mnogo mijenjalo i popravljalo. Najveće je promjene izveo g. 1756. prepozit Stjepan Puc i prepozit Aleksandar Alagović između g. 1821.—1829.

Kurija br. 8. Na mjestu, gdje se danas nalazi ova zgrada, bila je drvena, koja je prigodom požara 14. lipnja 1706. do temelja izgorjela. Na istom mjestu podigao je zagrebački kanonik Tomo Kovačević novu zgradu, koju je dovršio g. 1710. Zgrada nije sva u jedan mah građena, već u dva

maha. U njoj su stanovali kantori zagrebačkog Kaptola do g. 1883. Kantor kanonik Adam Stepanić (od g. 1752.—1758.) sagradio je zgradu na južnoj strani kurije, gdje se danas nalazi kobasičarna.

Kurija br. 10. Ovu je kuriju (prizemlje i pivnicu) sagradio kanonik zagrebački Ivan Leskovari (od g. 1695.—1705.) na mjestu, gdje je bila neka malena altarijska zgrada. Kanonik Pavao Tuškan († 1712.) podigao je na toj zgradi prvi kat i u njoj umro. G. 1818. ju je temeljito popravio kanonik Mihalj Horvatić . Na novo je bila popravljena g. 1900. U ovoj je zgradi umro biskup Josip Lang.

Kurija br. 11. Ovu je zgradu sagradio kanonik Pavao Šikuten (od g. 1743.—1751.). Pred ovom se je kurijom nalazio javni zdenac, a ispred zdenca veliko korito, na kojem se je napajalo kaptolsko blago. Baš radi ovoga zdenca nije ova kurija sagrađena u ravnoj liniji. Zdenac bio je napušten, kad je bio u Zagrebu uređen vodovod. U ovoj je kuriji stanovao biskup dr. Ivan Krapac (od g. 1893.—1910.), a poslije njega biskup dr. Dominik Premuš, koji je g. 1934. u njoj umro.

Kurija br. 12. Ovu je zgradu sagradio troškom Kaptola kanonik Franjo Gašparić na mjestu, gdje je stajala stara drvena kurija. U toj je kuriji ostao Gašparić i kad je postao biskupom, te je u njoj i umro g. 1893. Kasnije je tu zgradu popravio (g. 1910.) kanonik Hugo Matković.

Kurija br. 13. Ova je zgrada stara, sagrađena je bila već u 17. vijeku, ali nije imala oblik, koji danas imade, jer je prednji dio do ulice sagrađen naknadno. U toj je kuriji stanovao od g. 1879.—1895. dr. Franjo Rački, te je u njoj i umro. Na prostoru sa sjeverne i južne strane kurije sagradili su u novije vrijeme neki sitničari dućančiće.

Kurija br. 14. Zgrada je bila sagrađena po svoj prilici početkom 19. vijeka, dočim Kukuljević misli, da je bila sagrađena već koncem 17. vijeka. U novije je vrijeme dao ovu kuriju urediti kanonik Stjepan Horvat (g. 1910.) Kad je g. 1706. izgorio samostan Klarisa u gornjem gradu, dao im je kanonik Antun Vukmerović ovu zgradu za privremeno stanovanje, dok si samostan obnove, jer je bio on u to vrijeme sisački špan, pa nije u Zagrebu stanovao.

Kurija br. 15. Zgrada je ova vrlo stara, nezna se, kad je sagrađena. U vrtu ove kurije nalazi se starinska kula, koja je opstojala već u prvoj polovici 16. vijeka.

Kurija br. 18. Zgrada je ovo također vrlo stara. Kad se je Kaptol utvrdio poradi provala turskih, sagrađena je bila kula tik do ove kurije, a sama kurija bila je isprva za stražu sjevernih kaptolskih tvrđavnih vrata. Istom od g. 1668. bila je određena za stan kanonika. Znatno ju je uredio za stanovanje kanonik kustos Matija Štoklas (g. 1671.—1687.).

Kurija br. 19. Ovu je zgradu podigao g. 1844. kanonik Stjepan Emerik Ledinski († 1859.) uz pripomoć Kaptola.

Kurija br. 20. Kada je ova zgrada sagrađena i tko ju je sagradio, nije poznato. Sadanji uživatelj ove zgrade biskup dr. Franjo barun Salis-Seevis dao ju je u novije vrijeme valjano popraviti.

Kurija br. 21. Na mjestu, gdje se nalazi danas ova kurija, stajala je do g. 1885. malena drvena kuća. Kad je Kaptol prodao kuriju br. 2. trgovcu Arku, dao je sagraditi ovu kuriju po arhitektu Bolleu, koji je sagradio i kuriju br. 6. G. 1929. izgorjele su gospodarske prostorije u dvorištu, koje su bile na novo podignute g. 1930.

Kurija br. 22. Ova je zgrada iz starijeg vremena, premda danas ne znamo ni kada ni tko ju je sagradio.

Kurija br. 23. Ni za ovu kuriju ne znamo, kada je sagrađena ni tko ju je sagradio, ali svakako je mnogo mlađa od kurije br. 22.

Kurija br. 24. Za ovu se kuriju veli, da ju je sagradio kanonik Emerik Nyllas (1693.—1712.) po svoj prilici poslije velikoga požara od g. 1706., prigodom kojega je malo ne cijeli Kaptol izgorio. U najnovije je vrijeme prizidao toj kuriji s istočne strane o svom trošku kanonik dr. Feliks Suk († 1918.) dvorišno krilo.

Kurija br. 25. Za ovu se zgradu drži, da ju je sagradio kanonik Ivan Dragovanić († 19. XI. 1783.). G. 1919. okupirao ju je stambeni ured, te je nastanjivao u njoj svjetovne ljude. Kad su bile stambene stege dignute, povraćena je ova zgrada opet kanonicima.

Kurije br. 20., 22. i 25. imale su do g. 1908. svoje gospodarske zgrade, staje i suše do ulice, dok su same kurije podignute otraga na zidinama nekadanje kaptolske tvrđave. Stoga je pozvalo gradsko poglavarstvo kaptol, da te staje i suše makne i na ulici podigne ukusne ograde, čemu je kaptol i udovoljio. Staje i suše ispred kurije 27. bile su porušene već g. 1906., kad se je iznova gradila ova kurija. U isto je vrijeme ograđen zidom prostor kanoničkih kurija od br. 18.—24. sa istočne strane Kaptola frontom prema Ribnjaku.

Kurija br. 26. Na mjestu, na kojem se nalazi današnja kurija, bila je manja, u kojoj je g. 1587. stanovao kanonik Martin Zempčinus. Nova je zgrada bila podignuta po svoj prilici u 18. vijeku. Kanonik Franjo Magdalenić (od 1862.—1873.) sagradio je na kaptolskoj fronti dvije gospodarske zgrade, portal sa dva pokrajna ulaza sa kipom sv. Barbare i glavom Kamenskoga povrh nje. U ovoj je kuriji stanovao kao kanonik Adolf Veber (od g. 1870.—1889.), a s njime zajedno vladin savjetnik Janko Jurković. Neko se je vrijeme davala ova kurija u najam svjetovnim ljudima.

Kurija br. 27. Prepozit i lektor zagrebačkoga kaptola imali su od najstarijih vremena određene kurije, u kojima su morali stanovati. Gdje su najstarije kurije prepozita i lektora stajale, ne možemo danas odrediti. Istom iz odredbe zagrebačkoga biskupa Petra Herešincija (od g. 1585.—1587.) doznajemo, da je kurija lektorova bila u njegovo vrijeme na mjestu, gdje se danas nalazi kurija br. 27. U toj su kuriji stanovali od toga vremena svi lektori do g. 1884. Posljednji lektor, koji je stanovao u toj kuriji bio je Ignjat Kristijanović, posljednji kajkavski hrvatski pisac. Tečajem vremena doživjela je ova kurija ponovne dogradnje i popravke. Posljednji put ju je temeljito popravio kanonik lektor Emerik Karlo Raffay g. 1802. Poslije g. 1884. bila je ova kurija dana u zakup, ali na posve kratko vrijeme, jer je kaptol zaključio g. 1887., da se u tu zgradu smjesti vijećnica, kaptolska pisarna i t. d.

Kaptolska je vijećnica bila u nutarnjoj sakristiji katedralne crkve. Početkom 17. vijeka bila je podignuta posebna zgrada na trgu kaptolskom za vijećnicu. Već 29. III. 1645. izgorjela je ova zgrada. Čini se, da ju je obnovio i posve popravio kanonik kustos Nikola Dijanešević (od 1631.—1670.). Takva je ostala do g. 1876., kada ju je gradska općina prekupila od kaptola i dala ju radi poljepšanja onoga dijela grada porušiti.

Kurija br. 28. Na ovom je mjestu postojala stara drvena kurija već g. 1587., u kojoj je stanovao kanonik Stjepan Budovci. G. 1689. je na ovom mjestu sagradio kanonik kustos Ivan Znika novu zgradu, koja je dva puta od požara postradala 25. VI. 1674. i 14. VI. 1706. Testamentarno je odredio kanonik Znika, da u toj kuriji u buduće stanuju kanonici kustosi zagrebačkoga kaptola, što je potvrdio i biskup Branjug. I tako su u ovoj kuriji stanovali redom svi kanonici kustosi do g. 1884. G. 1906. bila je u ovu kuriju smještena metropolitanska biblioteka, gdje je ostala do g. 1916. Neko je vrijeme bio ondje smješten teološki fakultet sveučilišta. Od g. 1929. dana je u zakup.

Kurija br. 30. Ovoj je kuriji pripadalo zemljište, koje se nalazilo između kurije br. 28. i stolne crkve, te je pripalo Franji Filipoviću u drugoj polovici 16. vijeka. G. 1576. odabrao je biskup Juraj Drašković sjevereni dio ovoga zemljišta za podignuće zgrade sjemeništa, tako zvane »Crne škole«, koje je i podigao, dok su u kuriji i nadalje stanovali kanonici. Kad je biskup Vrhovac proširio sjemenište prema južnoj strani, adaptirao je za sjemenište i ovu kuriju, izgradivši iz temelja kuriju br. 30., koja se je nalazila između novoga sjemeništa i prvostolne crkve. U toj su kuriji opet stanovali kanonici, među ostalima kratko vrijeme (g. 1877.) i dr. Franjo Rački. Poslije potresa g. 1880. bilo je sjemenište opet znatno prošireno, pa je stoga bila ova kurija ustupljena sjemeništu. Kurija je bilo porušena, a na mjestu kurije bilo je sagrađeno više zgrada za potrebe sjemeništa.

Prebendarski zbor. Prebendare su osnovali zagrebački kanonici, kad su osjetili, da imadu odviše posla, pa su prebendare smatrali kao svoje pomoćnike ili kapelane, te im darovali ili na uživanje davali svoje vlastite oranice, livade i vinograde. Takvi su prebendari već rano nastali (već u 13. vijeku od god. 1269.). I tako je nastao običaj, da su prebendare postavljali i skidali zagrebački kanonici. To je pravo oduzeo kanonicima biskup Timotej (od g. 1263.—1287.), ali im ga povratio njegov nasljednik biskup Anton. Pomalo i prebendarski zbor dolazio do svojih posjeda i odredio se njihov broj 12. Pored prebendara spominju se kod prvostolne crkve svećenici, koji nijesu imali posebenih stalnih beneficija, a zvali su se Gratiani i Anagratiani, već su živjeli od darova i milostinje. Prebendari su podigli svoje kurije izvan zidina kaptolske tvrđave u Novoj vesi. Njihove su kurije mnogo čednije od kanoničkih.

Zagrebački kaptol kao »Locus credibilis«. Sve do konca 14. vijeka nije bilo u Hrvatskoj javnih bilježnika (tabelliones ili notarii publici), pred kojima bi se kao papinskim ili kraljevskim punomoćnicima sklapali ugovori, oporuke, razvodi međa i t. d. Taj je posao bio povjeren kaptolu zagrebačkom. Stoga se je i kaptol zagrebački zvao »locus credibilis«. Vjerodostojnost zagrebačkoga kaptola bila je neprepora. Ali nije to bio jedini posao, što ga je imao zagrebački kaptol kao »locus credibilis« obavljati. Kaptol imao je obavljati razne naloge, što su mu izdavali kraljevi ili visoki dostojanstvenici u ime kraljevo. Takvi su nalozi bili: mandata introductoria, statutoria, contradictoria, inhibitoria, compulsatoria, protestatoria i t. d. Kad je imao kraljev pouzdanik (homo regius) obaviti neki mandat, išao bi s njime uvijek pouzdanik kaptola. Takav je bio redovno koji član kaptola, ređe koji prebendar, a najređe župnik, koji je živio u blizini mjesta, gdje se imala komisija obaviti. O rezultatu komisije izvijestio bi kaptol posebnom ispravom mandatara na latinskom jeziku. Svaku bi ispravu providio službenim pečatom, koji je visio na posebnoj vrpci. Isprava bez pečata nije imala pravne vrijednosti. Najstariji je kaptolski pečat bio neukusan i nevješto izrađen. Novi je pečat propisao kralj Ljudevit I. poveljom od 11. XI. 1371. i tim se je pečatilo do g. 1870. Budući da je kaptol primao kao »locus credibilis« i razne molbe i tužbe, koje su bile katkada napisane hrvatskim jezikom, stoga su nam se sačuvali baš u protokolima zagrebačkoga kaptola najstariji spomenici hrvatskoga zagrebačkoga narječja (iz 16. v.). Za pečaćenje isprava proviđenih sa pečatom morala je stranka platiti jedno tele ili vrijednost istoga u novcu. Izdavao je isprave u ime kaptola kanonik lektor. Kaptol kao locus credibilis izgubio je svoju vrijednost, kad su bile uređene točne gruntovne knjige i provedena katastralna izmjera zemljišta (oko g. 1860.), te preuzele sav taj posao sudbene vlasti u svoje ruke.

(Nastavit će se.)

Ivan Ulčnik:

Naši stari zagrebački privrednici*

Nastavak 9.

KOCIJAN ANTUN, osnivač nastarije i najpoznatije zagrebačke gostionice pod nazivom »Mandalica«. Rodio se je god. 1830. u Trebnu kraj Novog Mesta u Kranjskoj. Bojeći se da ga u rodnom mjestu u vojsku ne unovače, dodje god. 1849. u Zagreb. Službovao je u Nadbiskupskom sjemeništu, zatim dobije službu kod slovačkog nadbiskupa Mozesa u gornjoj Ugarskoj, gdje je naučio čitati i pisati. Vrativši se u Zagreb stupi u službu kanoniku Vukoviću, koji ga jako zavoli. U toj službi prištedio je novaca, pa je po smrti Vukovićevoj god. 1866. kupio kuću u gornjoj Ilici sada br. 214 i otvorio krčmu »K Mandalici«. Krčma dobila je ime prama tadanjem običaju, da su krčme nazivali po drveću koje je oko kuće raslo. Kako je kod Kocijanove kuće rasla mandalica, to je njegova krčma dobila po njoj ime. Isto tako je nazvana krčma koja je bila na mjestu Peršićeve kuće u Ilici br. 198 »K Črešnji«, a ona na mjestu gdje danas stoji tvornica cikorije u Vodovodnoj ulici, »K murvi«, jer je tamo rasla murva. Tu krčmu posjedovao je Josip Zemljak, otac kasnijeg vlasnika »Mandalice«, Franceka Zemljaka.

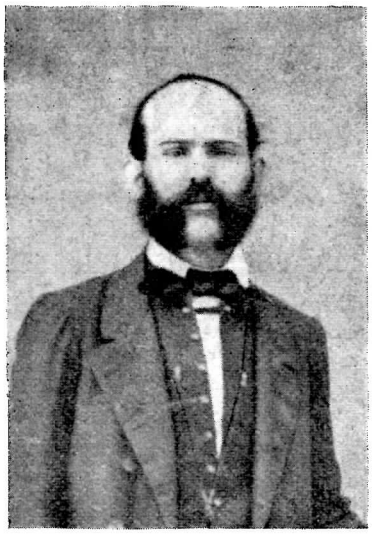

Kocijan se oženio sa Uršulom rodj. god. 1833. od obitelji Mirtl, koja je bila vrlo razborita i agilna žena.

Kocijanova krčma bila je u ono doba stjecište gradjanskog i seljačkog svijeta. Tu se je kod svojih »Štamtischa« sastajala gradska inteligencija, magistratski ljudi, te ostali činovnici. Gostionica »K Mandalici« bila je prava utvrda tadanjih hrvatsko-oporbenih rodoljuba. Za vrijeme saborskih ili gradskih izbora bili su ondje korteški logori, a najživlja je bila u svakoj takovoj akciji sama kućedomaćica Uršula Kocijan. Ona je po čitave dane bila na korteškom poslu, polazeći od kuće do kuće po gornjoj Ilici, Sv. Duhu i čitavom okolišu. Naročito je radila za kandidate tadanje

* **ISPRAVAK.** U ovogodišnjem broju 2 »Zagreba« kod životopisa Krausa Bogomira st., na strani 52, redak 6, otisnuta je pogriješno godina smrti Bogomira ml. sa 1821., umjesto 1921. Prama tome taj redak ima da glasi: **»Bogomir ml. rođen 1850., pekar, umro 1921.«**

Isto kod oznake godine smrti Roberta Fischbacha stoji pogriješno 1820. godina, a imade biti **1920.**

narodne neodvisne građanske stranke, kojoj je pripadao đakovački nadbiskup Strosmajer. Njoj je najmilije bilo kada bi na dan izbora iličke purgere i seljake Sv. Duha (Sv. Duh bio je tada okolišno selo), pod hrvatskim barjakom dovela na biralište. Kocijanova kuća bila je utočište sirotinje. Dnevno bi se tamo sakupila okolišna sirotinja, koja je dobivala besplatnu hranu. Kocijan je postao gradjaninom grada Zagreba, kroz 17 godina bio je gradskim zastupnikom a kao takav agilno je zastupao interese svojih sugradjana. Bio je vijećnikom trgovačke-obrtničke komore, crkvenim ocem Sv. Marka i kapele Sv. Duha. Supruga mu Urša bila je poznata kao opća kuma. U preko 300 slučajeva ona je kumovala što na krstu, a što na firmi. Ovo je bio najbolji dokaz njenog dobrog srca i čovjekoljubivosti. Ova dobrota i darežljivost bila je razlogom da Kocijanovi nisu svoj imetak povećali. Urša Kacijan umrla je 5. ožujka 1889. Sahranjena je najprije na groblju kod Sv. Duha. Njen pogreb bio je dokazom kako su je Zagrepčani volili i poštivali. Preko 3000 ljudi sudjelovalo je na sprovodu. Pogrebni obred obavio je prebendar Suhin, a bio je na pogrebu tadanji načelnik Badovinac, senatori Hudovski i Deželić i cio Magistrat. Senator Gjuro Deželić ispjevao je spomen pjesmu koja je uklesana na grobnom spomeniku Urše Kocijan. Pjesma glasi:

»Prva kći si našeg doba bila
Hrvatskome rodoljubu svakom:
Zborom, tvorom javnim zaslužila,
Da nad ovom proplačemo rakom;
Još veće nam, što već tu si tuge;
Jer Ti nema zamjenice druge.....«

I ovaj nadgrobni napis nam svjedoči, što je Urša Kocijan u tadanjem zagrebačkom purgerskom životu vrijedila.

Kocijan Antun umro je 16. rujna 1894. Pogreb mu je isto bio velik. Prisutno je bilo mnogobrojno zagrebačko gradjanstvo, vatrogasci te ostala društva, gradsko zastupstvo na čelu sa načelnikom Adolfovom pl. Mošinskijem. U ime zagrebačkih gradjana, kao i autonomnog kluba gradskih zastupnika oprostio se je sa Antunom Kocijanom hrvatski političar i gradski zastupnik Fran Folnegović. Kocijan je najprije pokopan kraj svoje vjerne supruge na groblju Sv. Duha. To je bila njegova naročita želja, jer god. 1894. nije se više na groblju Sv. Duha pokapalo. Kada je ovo groblje sasma napušteno i prekopano, preneseni su ostanci Urše i Antuna Kocijana na Centralno groblje gdje su opet zajednički na vječni počinak sahranjeni.

Kocijan Antun nije imao djece, pa je svoj imetak u tri četvrtine ostavio braći, a jednu četvrtinu svom dugogodišnjem suradniku Franji Zemljaku.

O Franji Zemljaku donašamo poseban životopis.

ZEMLJAK FRANJO. Opisali smo život i rad Antuna i Urše Kocijana, utemeljitelja u Zagrebu toliko poznate gostionice »Mandalice«. Nakon Nakon smrti Antuna Kocijana god. 1894. preuzme taj posao njegov dugogodišnji suradnik Franjo Zemljak.

Franjo Zemljak rodio se je u Zagrebu god. 1860. Otac mu Josip Zemljak imao je gostionicu »K murvi«, koja se je nalaizla u Vodovodnoj ulici i to na mjestu gdje se sada nalazi tvornica franckove cikorije.

Franjo Zemljak ili kako su ga svi zvali »Francek« bio je najprije namješten u Kocijanovoj gostionici. Kako se je Kocijan ponajviše bavio drugim poslovima kao gradski zastupnik, vijećnik trgovačke obrtničke komore, te vječnim intervencijama za svoje sugradjane, nije mu baš mnogo vremena preostalo za vodstvo gostionice. Kako se gostionica vanredno posjećivala, to je svu brigu prepustio Kocijan Franceku Zemljaku, koji je svoju dužnost vjerno i na zadovoljstvo obavljao. Posve je naravno da je Kocijan Franceka Zemljaka vanredno zavolio te ga je smatrao više svojim posinkom nego li namještenikom. Nakon smrti Antuna Kosijana godine 1894. baštinio je Zemljak četvrtinu posjeda gdje se je nalazila gostionica »Mandalici« i počeo je taj posao sa suprugom Marijom samostalno voditi.

Po vremenu otkupi Zemljak od Kocijanove braće njihove djelove posjeda »Mandalice« te tako konačno postao sam vlasnikom cijele kuće i vrta u Ilici br. 216, dok je kuću koja danas nosi br. 214 nadogradio.

Franjo Zemljak nije se doduše bavio javnim i političkim poslovima kao Kocijan, ali ipak gostionica »K Mandalici« nije ni pod njegovim samostalnim vodstvom bila manje popularna nego za doba Kocijana. Kako je iza rata počeo sve više nestajati onaj stari purgerski život, to se ni »Mandalica« nije vodila u onom patriahalnom stilu, već se je trebalo prilagodjivati novim ljudima i prilikama. Usljed toga god. 1920. Francek Zemljak prestao je sam voditi »Mandalicu«, pa je od toga doba gostionica prešla u druge ruke.

God. 1928. umre Franjo Zemljak ostavivši kćer Mariju i sinove Josipa i ing. Ivana arhitekta i gradskog građevnog savjetnika. Građevni savjetnik ing. Ivan Zemljak, član je društva »Zagrepčana«.

RADKOVIĆ JOSIP poznat je zagrebački rezbarski obrtnik. Rodio se u Zagrebu 3. ožujka 1860. od oca graničarskog časnika. Nakon svršene niže realke, koju je polazio u Zagrebu, posvetio se rezbarskom zanatu, pa je pošao u nauk zagrebačkom rezbaru Franji Karesu u Margaretskoj ulici br. 4. (umro g. 1889.) God. 1881. otvorio je svoj rezbarski posao u Ilici br. 19 (ta je kuća bila u ono doba vlasništvo rukavičara Bauera). Radković je tu kuću god. 1891. kupio od Bauerovih nasljednika. Rezbarski posao proširio je Radković tako, da je to bila najveća tvrtka rezbarske struke u Zagrebu, a radnja bila je poznata ne samo po svoj Hrvatskoj, već i izvan njenih granica. Svoje uvijek precizno izrađene produkte izlagao je na izložbeama u Beču, Budimpešti, Bruxellesu i Ženevi. Svagdje je dobio prva odlikovanja.

Kako je Josip Radković bio napredan u svom poslu, isto takav bio je i u privatnom i u društvenom životu. Za svaki pravi rodoljubni, socijalno-kulturni pokret Radković se oduševio, pa je i u njem svim svojim silama surađivao. Kada je u Zagrebu počela akcija oko sabiranja doprinosa za spomenik velikom hrvatskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, Radković bude među prvima kod ove rodoljubne akcije. Bio je osnivač »Prve zagrebačke obrtničke štedovne i predujamne zadruge«, kojoj ustanovi bio je i predsjednik. Svakako je najviše spomena vrijedan Radkovićev rad oko osnivanja »Zagrebačkog Zbora«, kojem je bio najprije odbornikom, a od god. 1913. pa do svoje smrti upravo požrtvovnim predsjednikom. U doba njegovog predsjednikovanja, a napose nakon svjetskog rata, »Zagrebački Zbor« postao je institucija svjetskog glasa, koja je daleko pronijela ime njegovog rodnog i tako mu srcu priraslog Zagreba.

Vrijedno je spomenuti, da je Radković za vrijeme rata sačuvao imetak »Zbora«, koji se je u glavnom sastojao od gotova novca. Tadašnje policajne vlasti svim mogućim sredstvima su nastojale, da se novci privatnih društava upišu u Austro-ugarski ratni zajam. Radković je pronicavim okom predvidio, da će novac, koji se upisuje u ratni zajam biti za uvijek izgubljen, pa je spretnom taktikom od »Zbora« odklonio tu

opasnost. Izim nekih malih iznosa Radković je pretežni dio novca spasio od propasti u ratnom zajmu.

U političkom pogledu pripadao je Radković naprednoj struji svojevremenih političkih prilika, naročito nakon god. 1903., kada se je po cijeloj Hrvatskoj razmahao pokret da se Khuenovsko-mađaronski režim sruši, koji je sebi dao ime tobožnje »Narodne stranke«, a radio je protiv volje i interesa velike većine Hrvatskog Naroda. U Zagrebu osnovao se je građanski međustranački odbor, a tom odboru bio je Josip Radković najprije privremenim pročelnikom, a kasnije predsjednikom. Taj odbor osobito je vršio važnu dužnost za vrijeme izbora za hrvatski sabor, koji izbori su se obavljali u mjesecu svibnju 1906. Složnim istupom Hrvata i Srba pobijedila je Hrvatsko-srpska koalicija, pa je na izborima dobila relativnu većinu. Tom pobjedom bila je za uvijek likvidirana Khuenovština, a ujedno je hrvatskoj politici bio utrt onaj put, na kojem je dočekan dan sloma Austro-Ugarske dne 29. listopada 1918.

God. 1913. bio je Radković biran za gradskog zastupnika u I. izborništvu. (Ovo su izborništvo sačinjavali porezovnici, koji su plaćali 1000 kruna godišnjeg neposrednog poreza, te javni činovnici od tada statuiranog VII. činovnog razreda).

Čast gradskog zastupnika obnašao je naš Joža, kako su ga prijatelji i znanci najvolili zvati, sve do god. konca 1919. Ovu dužnost vršio je sa ponosom, ali isto tako i sa živom djelatnošću. Njegova zadaća bila je promicanje privrednog staleža, pa je taj zadatak vršio u Gradskom zastupstvu, paralelno sa radom u »Zagrebačkom Zboru«.

Svoj rezbarski posao u Ilici br. 19. predao je Radković god. 1910. svome sinu Mirku, koji na veliku žalost porodice Radković, kao i svih njihovih prijatelja i znanaca, prerano umre 5. prosinca 1918. Tim žalosnim događajem prestao je rezbarski obrt tvrdke Radković, a naš Josip Radković posvetio se još više altruističkom radu. Za zasluge na polju javnog rada bio je odlikovan ordenom Sv. Save III. reda.

Radković Josip bio je u pravom smislu riječi self-made-man. Počeo je skromno, ali je solidnim radom i marljivošću došao do lijepog imetka, i zauzeo odličan položaj u našem zagrebačkom društvu. Bio je pravi Zagrepčanin, jer sve što je u javnom životu radio, bilo je za napredak svojih sugrađana, a time i grada Zagreba. »Savez hrvatskih obrtnika« odlikovao ga je za taj rad, izabravši ga svojim počasnim članom.

Josip Radković bio je dva puta oženjen. Prvi puta sa kćerkom zagrebačkog obrtnika Marijom Dehin, sa kojom je imao desetero djece, a drugi puta sa Henrietom ud. Mihelić, koja ga je i preživjela.

Josip Radković umro je 19. prosinca 1924. Od mnogobrojne porodice ostavio je suprugu Henrietu, te četvero djece i to: dra. Josipa Radko-

vića, gradskog fizika u Bjelovaru; Ladislava Radkovića, zamjenika upravitelja podružnice »Prve Hrvatske Štedionice« u Slav. Brodu; Radković Miru udatu Benčević, suprugu primarnog liječnika u Osijeku i dra. Radković Marka, sudskog pripravnika u Zagrebu.

Gđa. Henrieta udova Radković i dr. Marko Radković, članovi su našeg društva »Zagrepčana«.

PERŠIĆ IVAN st.* rodio se u Zagrebu 3. siječnja 1848., a kršten je u kaptolskoj župi Sv. Marije. Krstio ga je Henrik Janešić, župnik Sv. Marije. Kumovali su supruzi Ivan i Tereza Heisenberger. Otac mu Josip Peršić bio je zagrebački gumbarski obrtnik, a majka Helena rodjena Kovačiček. Nako smrti oca, koji je dosta rano umro, udala se njegova majka po drugi put za Josipa Švarića, rodom iz Samobora, takodjer gumbarskog obrtnika. Starija grana Peršića potiće iz Bosiljeva. Roditelji Ivana Peršića imali su kuću u Vlaškoj ulici br. 106, koja je poslije smrti oca prešla u vlasništvo obitelji Švelić, a danas na mjestu iste kuće stoje zgrade industrijalca Vladimira Arka. U staro doba gumbarija je u Zagrebu cvala, jer su proizvode gumbarskog obrta najviše trebali za narodne nošnje naših seljaka, a isto tako za urese velikaških i plemićskih odora. Kada je plemstvo počelo materijalno propadati, a seljaštvo uslijed nesretne diobe i trsne uši, osiromašivati, propadao je i gumbarski obrt. Uslijed toga Ivan Peršić napusti gumbariju, koju je započeo godine 1871. i otvori krčmu. Prištedivši nešto novaca kupi od propale gumbarske obitelji Dubrak kuću Pod Zidom broj 14. za 7000 forinti. (Ova kuća je prije nekoliko godina prigodom regulacije Dolca i Pod Zidom, srušena, pa je dio gradilišta upotrebljen za proširenje Pod Zida, a na drugom dijelu stoji četverokatnica nasljednika Peršićevih, Pod Zidom br. 10.). Polovicu kupovnine pozajmio je od reda Franjevaca na Kaptolu, te Pobožnih zaklada Prvostolnog kaptola, koji su uz niske kamate zagrebačkim purgerima rado posudjivali manje iznose. Peršić je kuću popravio i u njoj uredio krčmu, koja je dobro išla, jer je bila blizu kaptolskog i Jelačićevog trga. Seljaci su se u Peršićevu krčmu rado navraćali, jer su ga kao gum-

* Priopćeno prama podacima g. Ivana Peršića, novinara i kućevlasnika, sina gore opisanog.

bara sa sajmova dobro poznavali. Naravno da je njegova krčma bila sastajalište i okolišne purgarije. Kako mu je posao dobro išao, kupio je Peršić god. 1884. i drugu kuću, jednokatnicu u Vlaškoj ulici br. 12., koja je i danas u posjedu njegovih nasljednika, a konačno je stekao i treću kuću, koju je dao graditi god. 1893. u Ilici 198.

Peršić se oženio sa Katarinom rodj. Vesel iz Nove Vesi, kojoj je otac potekao iz Slovenije, ali je mati bila Zagrepčanka, pa su posjedovali kuću u Novoj Vesi br. 43., koja je poslije postala vlasništvo novoveškog gradjana Šege, od kuda potječe u Zagrebu poznati profesor realne gimnazije Rudolf Šega, koji je u mirovini, te živi u Zagrebu.

Kao krčmar bio je Peršić centar javnog života za purgere gornjovlaškouličkog fertalja. K njemu su dolazili na sastanke svi oni, koji su ćutili opozicionalno pravaški. Peršić je god. 1885. kandidirao u gradsko zastupstvo, ali je u izboru pao proti tada uglednijem purgaru Janku Obadu, koji je već god. 1884. bio izabran za zastupnika za hrvatski sabor. Protiv Obadovog izbora bio je uložen utok, jer mu se je poricala ispravnost zavičajnosti. Medjutim je Obad bio ipak po većini gradskog zastupstva potvrdjen za gradskog zastupnika.

Ivan Peršić bio je ponosan kao Zagrepčanin, pa je nastojao da ne bude samo običan purgar, već da postane i gradjaninom sa gradjanskim listom. Zaključkom gradskog zastupstva od 28. studena 1883. čl. 25., dobio je gradjansko pravo, a 1. veljače 1884. bude po tadanjem načelniku dru. Josipu Hoffmanu i kao gradjanin zaprisegnut. Za gradjanski list platio je pristojbu od 50 forinti.

Ivan Peršić umro je 16. lipnja 1899. Ostavio je još danas živuću udovu Katarinu Peršić, te tri kćeri i sina Ivana Peršića, koji je u Zagrebu poznat kao novinar te po svom radu iz prijašnjeg političkog života, a bio je kroz dugo godina gradski zastupnik. Godine 1906. i 1908. bude kao pravaški kandidat izabran i za zastupnika u Hrvatski Sabor i to u 3. zagrebačkom izbornom kotaru. Izabrali su ga njegovi Vlaškouličanci i Novoveščani, kao svog domaćeg sina.

*

Od nekih starih zagrebačkih gumbarskih obrtnika spomenuti ćemo još ove:

Gjuro Šimec rodjen god. 1820., a umro 1893. Svakako je to jedan od najstarijih zagrebačkih gumbarskih obrtnika. Oženjen je bio sa Katarinom rodjenom Rupčić, kćerkom u tadanje doba vrlo poznatog zagrebačkog vlasuljara Rupčića. Njegova radiona nalazila se odmah poslije četrdesetih godina prošlog stoljeća u Dugoj ulici br. 22. Šimec je imao kuću u Mesničkoj ulici br. 18. Nakon njegove smrti preuzeo je njegov gumbarski posao **Dragutin Rožić,** rodjeni Varaždinac, koji je kod Šimeca

izučio zanat, a nakon nauka otputovao je u Beč, gdje je kroz deset godina radio kod raznih majstora i tako stekao potpunu vještinu u gumbarskom zanatu. Iz Beča vratio se Rožić opet u Zagreb, gdje ponovno stupi u posao svog naukodavca Šimeca. Kako smo naveli Rožić je nastavio Šimčev posao, jer ovaj nije imao nasljednika, kome bi posao ostavio. Rožić je taj posao vodio pod tvrtkom »Dragutin Rožić nasljednik Gjure Šimca«.

Godine 1921. uzeo je u posao svog sina **Rudolfa,** pa je tvrtka sada glasila: »Dragutin Rožić i sin«. Medjutim sin Rudolf nesretno je postradao god. 1922., te prigodom nekih uličnih demonstracija i izgubio svoj mladi život. Dragutin Rožić nakon neprežaljenog gubitka svoga sina Rudolfa, nastavi posao sam, a povremeno uzeo je u posao sinove Vjekoslava i Josipa. Godine 1928. umre Dragutin Rožić, a sinovi Vjekoslav i Josip postaše vlasnici te najstarije zagrebačke gumbarije, koja će za par godina moći da proslavi svoju stotu godišnjicu opstanka na jednom te istom mjestu.

Blažinčić Franjo rodom iz Samobora. Započeo je god. 1877. u Vlaškoj ulici br. 6. Umro je god. 1884.

Filip Ignac započeo je god. 1874. u Dugoj ulici br. 327. (sada broj 19.). Kasnije se takodjer preselio u Vlašku ulicu. Obrt je napustio god. 1890.

MATKOVIĆ GJURO, nekad dobro poznati brijački obrtnik u gornjoj Vlaškoj ulici br. 10, u tadanjoj kući majora Sabulova. Brijački obrt započeo je god. 1869. Uz brijački posao bavi se i puštanjem krvi ili kako se je taj zanat nazivao: »šrepfanje«. Izim toga vadio je i zube. Ovi doktorski poslovi bili su nuzanimanje svakog boljeg brijačkog obrtnika u ono staro blaženo doba, a ti poslovi išli su sasma dobro. Dakako da su se tim »doktorima« osobito služili okolišni seljaci i zagrebački »slabeši« purgeri, kojima je bio liječnik preskup. Medjutim u puštanju krvi bio je stari Matković upravo specijalista, pa je mnogo puta »roge« metao i gospodi kanonicima i ostalim bogatim purgerima, koji su u tom poslu imali u Matkovića neograničeno povjerenje. Običaj je bio da se je to šrepfanje iz dobrog običaja ponavljalo svake godine. »Ordinacija« za puštanje krvi, jer se je to kod kuće pacijenta obavljalo, stajala je forintu, a vadjenje zuba 3 do 4 »seksera«.

Gjuro Matković bio je veseljak, pa je naravno bio dobro poznat u vlaškouličanskim društvima, gdje bi uvijek volio pripovijedati »brijačke« novosti. Bio je vatrogasac, naravno »sanitec« pa bi na paradama sa svojim kolegom brijačom Maticom (koji je imao posao u Preradovićevoj ulici br. 2, kuća Pravoslavne crkvene općine, sada posao Herjavić), po-

nosno nosio na lijevom rukavu bijelu vrpcu sa crkvenim krstom. Brijačnicu je vodio sve do svoje smrti 1901. kad ga je udarila kap od koje je i umro. U poslu naslijedio ga je sin **Gjuro Matković,** koji je posao nastavio na istom mjestu u Vlaškoj ulici br. 10, a preuzeo je od svog oca mušterije naročito gospodu kanonike sa Prvostolnog kaptola, a bio je brijač i otaca franjevaca. Umro je naglo god. 1920. u svojoj kući na Ribnjaku br. 16. Njega je naslijedio sin opet po imenu **Gjuro,** koji je nekoliko godina posao vodio u Vlaškoj ulici br. 10, a onda se preselio na Trešnjevku.

Žirafa u Zagrebu

dakako ne u našem zoološkom vrtu, već je to bilo god. 1828., kada su naši zagrebački purgeri gledali do tada nevidjenu pridošlicu kako se po Harmici šeće. Potomci tih purgera do današnjeg dana nisu u Zagrebu vidili žive žirafe. Vrijedno je prikazati mali historijat žirafe, koja je u mjesecu srpnju godine 1828. u Zagreb stigla.

Cesarsko kraljevski austrijski generalni konzul u Aleksandriji, Acerbi piše u ožujku 1828. svom prijatelju u Milano da je egipatski potkralj poklonio austrijskom caru Franji I. jednu žirafu, koja bi za koji dan imala stići u lazaret Venecijanske luke. Egipatski potkralj imao je dvije žirafe, mužjaka i ženku. Ove životinje uhvaćene su god. 1827. u pustinji pokrajine Darfur, koja je tada pripadala Egipatskom Sudanu. Podkralj je pozvao austrijskog konzula Acerbia da si od tih dviju žirafa jednu odabere i pošalje u Schönbrunn, za tamošnji zvjerinjak. Konzul je žirafu (mužjaka) izabrao i spremio životinju do odpreme u svoju konjušnicu. — Nadalje piše konzul da je poklonjena žirafa, koliko se znade, četvrti primjerak koji je iz Aleksandrije poslan u Europu. Prva žirafa došla je u Carigrad god. 1824., ali je nakon kratkog vremena uginula. Druga je poslana u Englesku, a treća u Francusku. Konzul ističe da akoprem je žirafa afrička životinja, koja se često u Aleksandriji vidi, ipak se kod svakog otpremanja te životinje sakupi u luci velik broj publike, koja uvijek sa velikim zanimanjem tu veliku nespretnu životinju promatra. Shvatljivo je kakovim začudjenjem su tekar Zagrebčani žirafu promatrali, kada joj se Egipćani čude, u čijoj zemlji ona u prirodi živi.

Iz Aleksandrije otputovala je poklonjena žirafa 30. ožujka 1828., a 27. travnja stigla u Veneciju. Nakon nekoliko dana bude brodom odposlana na Rijeku. Put do Rijeke bio je dosta dugačak radi nemirnog mora. Iz Rijeke odvezena je žirafa Lujzinskom cestom prema Zagrebu te 5. srpnja 1828. stigne u Karlovac. Do Karlovca vozila se žirafa u običnim tovarnim kolima, koja ali nisu bila podesna, za velik put, kojeg je žirafa do Beča imala provaliti. Usljed toga budu u Karlovcu napravljena naročita čvrsta kola, kojima je žirafa na 13. srpnja u jutro nastavila put do Zagreba. Istog dana na večer u 9 sati stigne u Zagreb, pa je tu ostala na 14. i 15. srpnja. Da ju Zagrepčani mogu dobro pogledati bila je žirafa dva puta dnevno vodjena po Harmici (Jelačićevom trgu), pa je naravno ta dva dana bila centar znatiželje i razgovora tadanjih purgera.

Na 16. srpnja rano u jutro nastavila je put Podsusedskom cestom prema Beču. Na 6. kolovoza stigne konačno živa i zdrava u Schönbrunn.

U Schönbrunnu je žirafa u mjesecu lipnju god. 1829. obolila. Usuprot brižnom liječenju ona je 20. lipnja uginula.

Žirafa je mirna životinja, nespretna hoda, a hrani se biljnom hranom. Svakako bi bilo zaželjeti kada bi uprava našeg zoološkog vrtića tu zanimivu životinju nabavila, da današnji Zagrepčani mogu u naravi viditi ono, što su naši pradjedovi gledali već prije više od stotinu godina. **Novoveščan.**

Uvez prošlogodišnje revije, ukusan i veoma jeftin — 15 dinara. Članovi koji žele neka se jave dopisnom kartom ili usmeno u društvenoj poslovnici — Gajeva ul. 7/II. kat od 9—12 prije podne i od 15—19 po podne.

ZAGREPČANI izlažite i posjećujte naš

ZAGREBAČKI ZBOR

11.—20. svibnja 1935.

XXIII. PROLJETNI SPECIJALNI SAJAM UZORAKA

Veliki programski sajam

»Naša jadranska i slatkovodna riba kao pučka hrana i izvozna roba«

obuhvaćat će naše cjelokupno zvanično i sportsko ribarstvo. — Uzorne kuhinje i kušaonice za ribu i vino.

Francuska kolektivna izložba. — XII. salon automobila. — Ljetna i sportska roba. — Poljoprivreda.

Na željeznicama i jadranskim parobrodima besplatni povratak od 6. do 25. V. 1935.

Zagrepčani!

Tražite svuda reviju „Zagreb".

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D.D.

RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364

Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. tajnik, Vodnikova 10. — Uredništvo i uprava: Gajeva 7, II. kat. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska c. 47.

Kupujte tamo – gdje kupuju svi

Kastner i Öhler

Zagreb.

Ilica 4 **Ilica 4**

STJEPAN Telefon 7706

ŠKABERNA

ZAGREB

(nasuprot Samoborskog kolodvora)

Nuđa gradjevni materijal:

betonske cijevi, samoborski dolomitni pijesak. mramorna zrnca, cementne pločice, gips, crijep, vapno, cementna boja, krovna ljepenka, katranski proizvodi itd.

»Heraklith«. — Žbuka za fasade »Teranit«

Utemeljeno 1894.

TEHNIČKA RADNJA

IGN. DEUTSCH I BRAT

TELEFON 42-86 ZAGREB MASARIKOVA 20

Sve tehničke potrebštine za ***industriju, obrt, gradjevnu ind., poljoprivredu, hoteljerstvo i kućanstvo.*** — Specijalni odio za ***pumpe*** za svaku potrebu.

TRAŽITE PONUDE.

„Lord"

TRGOVINA GOTOVIH ODIJELA

TELEF. 40-77 ZAGREB ILICA BR. 22

Veliki izbor odijela za gospodu, dječake i djecu, te zimskih kabanica (Ranglana), kišnih kabanica, raznih hlača i kapa.

Cijene vrlo solidne!

Podvorba brza i točna! Ogled slobodan!

Utemeljeno 1892

Knjigotiskara BRAĆA KRALJ

Telefon 4824 *ZAGREB* *Pavla Radića 9*

Preuzima *sve vrsti tiskanica uz najkulantniju poslugu: kao trgovački dopisni papir, listovne kuverte, račune, dopisnice, posjetnice, osmrtnice itd. Cijene vrlo umjerene*

Izradjuje *tiskanice u blokovima te zaručne i vjenčane karte, oglase, letake, kao i sve tiskanice u reklamnu svrhu i za sve uredske potrebe. — Podvorba brza i solidna.*

GARGOYLE
Ulja i masti

Svaki napredak u proizvodnji i upotrebi, cijelo znanje i sva iskustva, što su ih od 1886. godine stekli specijalisti naše organizacije, koja obuhvaća cijeli svijet, primjenjuju se kod fabrikacije naših GARGOYLE-MAZIVA i daju im onu kakvoću, koja Vam garantuje siguran i ekonomičan pogon.

GARGOYLE
Mobiloil

STANDARD-VACUUM OIL COMPANY OF JUGOSLAVIA INC.
ZAGREB BEOGRAD

Odlično pospiešuje olakšanje i osvježenje cjelokupnog organizma nakon napornog rada, turistike i opće tjelesne smalaksalosti — naravni proizvod

VINOVICA sa i bez mentola

Preporuča se za masažu osobito nakon bolesti, jer djeluje osvježujuće i vraća raspoloženja. Cijena pokusnoj boci Dinara 9·— velikoj Dinara 20·—.

Proizvodi ljekarna Mr. L. GAYER, Zagreb, Ilica 79.

Telefon 35-93 Ugao Kačićeve ulice Telefon 35-93

JUGOSLAVENSKO
INDUSTRIJSKO I TRGOVAČKO D. D.
Gundulićeva ulica 17 ZAGREB Telefon 26-67 i 20-71

Generalno zastupstvo
tt. ROBERT BOSCH A. G., STUTTGART
zastupstvo
CADILLAC, LA SALE, BUICK, OPEL I BLITZ AUTOMOBILA
tt. General Motors Continental S. A., Antwerpen.
Prodaja:
Svih Bosch proizvoda, Bosch akumulatora, Seiberling guma, svakovrsnog auto pribora.
SPECIJALNA RADIONICA ZA POPRAVKE BOSCH-PROIZVODA.